

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Assertiones Philosophicæ Fusius Deductæ Philosophiæ
Peripateticæ communioris Epitomen exhibentes**

Leuren, Peter

Coloniae Agrippinae, 1681

Ex Animastica.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71607](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71607)

ANIMASTICA.

Postrema hæc Physices pars est, ubi evagata hucusquæ, ac veluti in exterioribus peregrinata mens humana, tandem se dominum recipiens; sui suarumquæ perfectionum contemplatione se oblectat, suumquæ in se artificium agnoscens, admiratur, ut inquit quidam, & rursus occupatur. Inscriptionem à directo proximoquæ objecto mutuatur; est de cætero ejusdem objectum ultimum sit corpus naturale animatum, seu vitaliter mobile: attributionis, corpus animâ rationali animatum. Sicquæ exposcebat ordo, ut postquã de corpore naturali in genere, deinde corpore mixto seu generabili & corruptibili egissemus, ad inferiorẽ corporis naturalis speciem, corpus, inquam, animatum descenderemus. Hujus itaq; animæ essentiam, vitam potentias, functiones nunc lubet speculari.

DISSERTATIO PRIMA

De Anima ejusquæ vita.

- I. **A**NIMA est actus primus (intelligere informativus, substantialis, totalis per-

vel tantum vegetamur, vel quo vegetamur & sentimus, vel quo vegetamur & sentimus & intelligimus. Est utraque definitio physicè quidem essentialis; non minus enim de essentia animæ est, esse principium radicale operandi vitaliter, quam esse aptitudinem informandi corpus & exigentiã organizationis, quia tamen posterior fit in ordine ad operationes seu vim operativam, quæ veluti proprietas fluit ab essentia, non est conceptus primus metaphysicus. Breviter definitur anima, quòd sit *forma substantialis totalis compositi viventis*.

II. Dividitur anima univocè, & adæquatè in vegetativam tantum, in vegetativam & sensitivam tantum, in vegetativam sensitivã & rationalem simul; singulæ enim hæ animarum species sunt actus primus &c. & nullum est animæ individuum, quod non sub aliqua harum specièrũ contineatur; cum enim tres sint solum diversi modi universales operandi, quibus forma vivens elevatur supra nõ viventem, nempe operandi vitaliter absque cognitione, ut plantarum, cum cognitione imperfecta & materiali, ut brutorum, cum perfecta & spiritali, ut hominum, tot solum sunt

sunt principiorum intrinsecorū genera. Quare Arist. assignans quatuor animatorum genera, loquitur magis ex mente vulgi, subdividentis sensitivum in locomotivum imperfectè, qualia sunt conchylia moventia se solùm motu contractionis & dilatationis, adeoque potentia mutare solùm locum inadæquatū, & in progressivum; de cætero potentia locomotiva subservit animæ sensitivæ operanti cum cognitione. Est divisio generis partim in species subalternas (cùm diversæ dentur & plantarum & brutorū species) partim in infimas. In eā membra dividenda se mutuò non includunt; anima enim sensitiva vegetativa tantùm, sive animam ut per propriam differentiam contractam ad plantam non includit; sive formaliter non est anima vegetativa excludens sensationes; sed est eminenter vegetativa, imò formaliter, si tò vegetativa accipiatur genericè. Unde tamen anima rationalis non erit corporea, corruptibilis, divisibilis &c. omne enim vegetativum *ut quod* sive completum, & omne vegetativum tantùm *ut quo* est materiale, corruptibile &c.

III. In eodem vivente non dantur simul plures animæ, cùm operationes tam diversæ

sufficienter possint procedere ab una. Et non potest anima concupiscibilis appetere quidquam, nisi ipsa sit cognoscitiva, non irasci & pugnare contra occurrentia mala, nisi concupiscat, ergo eadem est concupiscibilis, irascibilis & cognoscitiva, & non triplex, una residens in cerebro, altera in corde, tertia in hepate. Item potest eadem anima inclinari ad malum sive ad bonum jucundum, sed inhonestum per dictamina proponentia electione huius boni, quæ ideo dicuntur dictamina partis inferioris, non quia sunt duæ animæ, aut duæ partes animæ rationalis, à quibus procedant; sed quia inclinât ad voluptates sensuales: & simul in bonum honestum, ita tamen, ut una inclinatio sit efficax, & sic experitur anima harum duarum inclinationum pugna inter se, non verò pugnant duæ animæ inter se. Nequæ successivè, ita ut fœtus humanus primò informetur animâ vegetativâ tantum, vivatque solâ vitâ plantæ, donec perfectiùs organizetur, & tum expulsâ animâ vegetativâ tantum, succedat anima vegetativa & sensitiva simul, vivatque vitâ bruti &c. Nam eadē dispositiones, quæ serviunt ad inducendam in materiâ embryonis animam vegetativam, serviunt quo-

quoque ad inducendam animam rationalē, et si quæ serviunt ad exercendas vegetations ab hac anima, non sufficiant statim ad exercendas sensationes, multò minùs ad ratiocinationes: quare ab eadem anima rationali jam inductâ, inchoata organizatio ulterius perficitur, ita, ut anima, quæ priùs tantùm proximè potens est exercere actiones vegetativas, dein fiat proximè potens exercere sensationes &c. Sicquè natura paulatim progreditur ab imperfectioribus, nimirum actionibus, ad perfectiora; & sic verum est, quòd fætus humanus priùs vivat vita actuali plantæ, sive priùs exerceat operationes vegetativas, dein sensitivas &c. non autem, quòd priùs vivat vitâ substantiali & radicali plantæ: quod si fieret, fætus reverà priùs fuisset planta, dein brutum & deniquè homo; compositum enim ex materia & animâ vegetativâ tantùm est planta, nō obstante, quòd eadē materia paulò post futura sit constitutivum hominis, ut patet in plantis homini in cibum deservientibus; nequè quòd anima vegetativa tantùm ordinetur ad sensitivam &c. chylus enim est chylus, sanguis est sanguis, et si forma utriusquè ordinetur ad formam carnis. Jam verò ad

quam speciē plantæ pertinebit hic factus animatus animā vegetivā tantūm ? ad speciē, credo, innominatam aliquam plantæ, sed hoc est aliquid fingere. Neq; ex diversis operationibus ejusdē suppositi, statim colligenda est diversitas vel multiplicitas principiorum existentium in tali supposito, sed ex diversa operationum collectione convenientium unius formæ, quæ tota non convenit alteri formæ, harum formarum colligenda est diversitas.

IV. Verisimilius est, de facto omnes animas esse ejusdem speciē infimæ sive omnes animas. V. G. hominum inter se, animas leoninas inter se, quercinas inter se &c. esse ejusdem perfectionis substantialis. Inæqualis enim illa operationum. V. G. intellectuum, visionū &c. perfectio, non inæqualitati animarum in substantia, sed perfectioni organorum elaborationi & dispositioni, aptiori humorum temperamento, vivacioribus spiritibus est adscribenda: ut ex eo patet, quòd multi post morbum propter indispositionem organorum, evadant stupidi, qui ante erant ingeniosi. Pariformiter de formis partialibus loquendum est, eas in perfectione substantiali æquales, differre solum
secun-

secundum accidētia, figuram, mollitiem, calorem &c. secum in eadem materia recepta. Sic anima Christi & B. Virginis in substantiali perfectione cæterorum hominum animabus est æqualis, accidentaliter verò propter gratiarum & habituum infusorum copiam & præstantiam cæteris incomparabiliter nobilior, & propter optimam organorum dispositionem ad functiones multò nobiliores exercendas longè expeditior. Sic quoq; illud Salomonis intelligēdum: *Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam, & meliorē* &c. Dispositiones igitur materiæ perfectiores, manentes tamen intra eandē speciem dispositionum (suppono enim in differentia numerica dari aliquam latitudinem, & calidum ut tria non statim distingui specie à calido ut octo, etsi ab eo magis distinguatur, quàm à calido alio ut tria, cognitionem, quâ Petrus cognoscit Paulum & Joannem, non distingui specie à cognitione, quâ cognoscit Andream, etsi ab ea distinguatur magis, quàm à cognitione, quâ idem Petrus eundem Paulum & Joannem cognoscit secundò) non exigunt formas specie diversas. Aliud autem est, quod Angelus unus alteri sit inæqualis in perfe-

perfectione substantiali, non enim omnes Angeli sunt sub eadem specie infima. Ubi illud quoque observandum, aliud esse, duo esse magis, vel specie diversa; aliud, esse inæqualis perfectionis; potest enim unum habere perfectionem æquivalentem alterius perfectioni, et si disparis rationis; sic albedo & nigredo differunt specie, in perfectione tamen fortè sunt æquales, unio, quâ jam uniuertur inter se partes Petri, magis differt ab unione, quâ uniuntur inter se partes Pauli, quàm ab ea, quâ eadem ejusdem Petri partes uniuertur sunt in resurrectione, & tamen cum unione Pauli est æqualis perfectionis: hinc quoque aliud est, esse similem alteri, aliud esse æqualis perfectionis.

V. Anima rationalis est spiritalis (quod videtur esse de fide propter illud Christi: *in manus tuas commendo spiritum meum: & illud Eccl. ult. spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum: & illud Conc. Lateran. I. cap. firmiter: condidit Deus humanam creaturam spiritu & corpore constantem*) reliquæ omnes animæ materiales sunt & corporeæ. Operationes enim maximè propriæ animæ rationalis, volitiones & intellectiones sunt merè spiri-

spirituales, utpote habentes sæpè objectum spirituale, quæq; ab ea naturaliter eliciuntur independenter à sensibus pro statu separationis; estquè illis per accidens, quòd in hac vita dependeant à materialibus organis, quantitate, phantasmate corporeo (non quidem tanquam à principiis, sed tanquam à subministrantibus species) nam sicut ipsi animæ per accidens est, existere conjunctam corpori, sic eidem per accidens est, operari dependenter à corpore, cui nè obstat, quòd fortè intellectus quandoq; per primas apprehensiones concipiat rem spirituales per modum corporeæ, cum removendo dein per judicia & discursus à rebus spiritualibus imperfectiones corporeas tribuendoq; ea, quibus carent corporea, eas cognoscat, ut in se sunt. Jam verò effectus spiritualis procedere nequit à principio adæquato corporeo. Ad hæc, sive spirituale dicatur illud, quod caret partibus, vel si iis cõstat, non exigit eas extendi; sive illud, quod neq; est materia, neq; ab ea materialiter causante dependet; sive illud, quod est penetrabile cum aliis rebus, sive ejusdem secum rationis, sive diversæ; sive illud, quod nequè est quantitas, nequè ita ab ea dependet, aut cum ea

con-

connectitur, quin possit naturaliter existere sine illa; omnia conveniunt animæ rationali, & nihil eorum convenit animæ plantarum aut brutorum.

VI. Anima rationalis est immortalis (quod est de fide, ut patet ex conc. Lateran. habito sub Leone X.) ex natura sua; est enim substantia spiritualis, quæ nequæ constat partibus contrariis in se mutuò agentibus, nequæ habet aliam creaturam sibi contrariam, aut secum impossibilem, nequæ dependet à subjecto; quæ quia non conveniunt cæteris animabus, eæ ex natura sua sunt corruptibiles. Quare dum Apost. ait, solum Deum habere immortalitatem, intelligendus est de immortalitate imparticipata, à nulla absolutè potentia destruibili. Dum Eccles. dicit, unum esse jumentorum & hominum interitum; loquitur in persona impiorum, vel loquitur de interitu totius compositi; post mortem æquè enim non manet homo, quàm equus. Dum in Epist. Sophron. dicuntur animæ nostræ per gratiam, non per naturam immortales, intelligendum id est, non quòd per aliquam gratiam animæ superadditam eæ sint immortales,

les, sed quòd gratuitum Dei sit beneficium, quòd animæ conditæ sint immortales, & quòd contra naturam suam (quod fieri posset) non sint à Deo destruendæ : propter quam tamen non repugnantiam destructionis malè dicitur ex natura sua seu ab intrinseco destruibilis ; talis enim ut dicitur, requiritur insuper positiva ad corruptionem inclinatio, qualem anima rationalis non habet.

VII. Anima rationalis est indivisibilis, tam essentialiter, ut patet, quàm integraliter ; si enim abscisso homini brachio, pars animæ abscinderetur, illa pars animæ vel periret, & sic anima non est incorruptibilis ; vel existit separata, & sic damnari posset, & altera pars animæ per actam post abscissionem brachii pœnitentiam salvari ; vel reuniretur reliquo corpori, sed quænam hîc causa illam reuniens ? In eo autem nihil est inconueniens, quòd forma indivisibilis tota naturaliter per eandem totam præsentiam definitivam sit in loco inadæquato, & simul per eandem præsentiam totam tota sit in loco alio inadæquato. Ubi tamen id advertendum, quòd etsi similiter tota per eandem

eandem totam præsentiam præsens sit pedi brachio, capiti, non esse tamen pedi & capiti unitam eadem tota unione, sed per diversas unionis essentialis partes. Cui non obstat axioma: *quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur*: hujus enim sensus non est, quòd receptum cum recipiente debeat habere entitativam, similitudinem, V.G. quòd sicut corpus, in quo recipitur anima, est divisibile, sic etiam ea debeat esse divisibilis; sed quòd id, quod recipitur, debeat juxta recipientis capacitatem recipi. Ex quo licet sequatur, intellectum hominis, utpote ab anima indistinctum, fore in pede, non sequitur tamen, in pede elicitorum intellectiones, cum anima ibidem non habeat condiciones requisitas ad intellectionem, nempe species, phantasmata existentia in cerebro: sicut nec sequitur, solum pedem informatum animam fore hominem, cum non quævis unio animæ cum quacunque materia constituat hominem, sed unio adæquata cum materia diversissime organizata.

VIII. Cæteræ animæ omnes, etiam brutorum perfectorum, sunt divisibiles; si enim essent indivisibiles, jam totæ ex qualibet mate-

connectitur, quin possit naturaliter existere sine illa; omnia conveniunt animæ rationali, & nihil eorum convenit animæ plantarum aut brutorum.

VI. Anima rationalis est immortalis (quod est de fide, ut patet ex conc. Lateran. habito sub Leone X.) ex natura sua; est enim substantia spiritualis, quæ nequæ constat partibus contrariis in se mutuò agentibus, nequæ habet aliam creaturam sibi contrariam, aut secum impossibilem, nequæ dependet à subjecto; quæ quia non conveniunt cæteris animabus, eæ ex natura sua sunt corruptibiles. Quare dum Apost. ait, solum Deum habere immortalitatem, intelligendus est de immortalitate imparticipata, à nulla absolutè potentia destruibili. Dum Eccles. dicit, unum esse jumentorum & hominum interitum; loquitur in persona impiorum, vel loquitur de interitu totius compositi; post mortem æquè enim non manet homo, quàm equus. Dum in Epist. Sophron. dicuntur animæ nostræ per gratiam, non per naturam immortales, intelligendum id est, non quòd per aliquam gratiam animæ superadditam eæ sint immortales,

eandem totam præsentiam præsens sit pedi brachio, capiti, non esse tamen pedi & capiti unitam eadem tota unione, sed per diversas unionis essentialis partes. Cui non obstat axioma: *quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur*: hujus enim sensus non est, quòd receptum cum recipiente debeat habere entitativam, similitudinem, V.G. quòd sicut corpus, in quo recipitur anima, est divisibile, sic etiam ea debeat esse divisibilis; sed quòd id, quod recipitur, debeat juxta recipientis capacitatem recipi. Ex quo licet sequatur, intellectum hominis, utpote ab anima indistinctum, fore in pede, non sequitur tamen, in pede elicitorum intellectiones, cum anima ibidem non habeat condiciones requisitas ad intellectionem, nempe species, phantasmata existentia in cerebro: sicut nec sequitur, solum pedem informatum animam fore hominem, cum non quævis unio animæ cum quacunque materia constituat hominem, sed unio adæquata cum materia diversissime organizata.

VIII. Cæteræ animæ omnes, etiam brutorum perfectorum, sunt divisibiles; si enim essent indivisibiles, jam totæ ex qualibet mate-

riæ parte educerentur, adeoque singulæ materiæ partes essent causa totalis animæ, præberentquē illi influxum totalem. Quòd autem factâ divisione partes animæ brutorum perfectorum non maneant, saltem tamdiu, in utraqüe materiæ parte, sicut insectorum & plantarum, ut patet ex eorum motibus sensationibus &c. quas utrobiquē eodem modo exercent, sicut ante divisionem, adscribendum non est indivisibilitati, sed quòd animæ hæ, utpote substantialiter perfectiores, ad materialem sui conservationem exigant dispositiones & organizationes perfectiores, magisquē extensas & concinnas V. G. cerebrum, hepar, cor &c. (quorum loco animæ plantarum & plerorumquē insectorum habent quid aliud per totum corpus diffusum V. G. medullam spinæ dorſi) suis singula locis disposita, cum quorum defectu aut temperie prorsus turbatâ nec pars talis animæ stare diu potest. Nequē indivisibilitati animæ est adscribendum, quòd, dum equus pungitur in pede, moveat caput totumquē corpus; sensus enim externi percipientes objectum doloriferum, mox species illius per nervos sensorios ad cerebrum, ubi residet
sensus

sensus communis, trajiciunt, à quo excitatus appetitus, excitat omnes partes ad mutuam sui defensionem & condolentiam. Quare Arist. inquit: *quæ sunt optimè constituta, haud quaquam vivere dissecta queunt, quòd eorum natura (id est anima) quàm maximè potest, una habeatur (qualiter maximè una videri posset, si esset indivisibilis)* loquitur formaliter, nimirum, quòd tales animæ sint indivisibiles, non quidem in partes entitativas, sed in ratione formæ viventis, potentis partes separatas vivificare; quales sunt animæ insectorum, de quibus ait Arist. quòd divisæ constituere possint plura viventia, & quasi plura animalia. Sunt autem hæ partes animarum homogeneæ, ita ut pars animæ, quæ de facto est in pede, de se sit, fueritquè indifferens, ut sit in capite & vice versa, proveniatquè illa operationū diversitas inde, quòd hæ partes in aliis & aliis materiæ partibus diversam temperiem & organizationem habeant; sicut & propterea eadem indivisibilis anima hominis diversissimas in diversis corporis partibus habet functiones. Nulla itaque determinata pars talis animæ absolutè exigit hanc aut illam
deter-

determinatam organizationem , (nisi ad summum ex hypothesi , quod sit unita materiæ V. G. oculi , debeatquæ videre) sed tota anima secundum omnes suas partes collectivè acceptas exigit omnem organizationem , singulæ verò partes indeterminatè exigunt partem aliquam organizationis ; vel etiam quælibet exigit totam organizationem , non tamen sibi dandam adæquatè , sed distribuendam inter se & alias compartes. Adeoquæ Deus hanc animæ partem potius , quàm aliam ad informandum potius cor , quàm hepar , aut carnem determinat.

IX. Sanguis , pituita , flava & atrabilis non sunt animata ; eæ enim partes animatæ non sunt , quæ institutæ sunt à natura , non ut vivant in actu secundo per exercitium aliquarum operationum vitalium V. G. ut sentiant , nutriantur &c. sed solum ut alant , foveant , robovent , juventquæ reliquas partes ad operationes vitales ; sed tales sunt dicti humores ; hi enim non sentiunt , ut constat , nec nutriuntur vitaliter per intusceptionem alimenti , crescendo per omnes partes , retinendo eandem

dem

dem figuram , sed per juxtapositionem si-
 ve per aggenerationem non vitalem , sicut
 aqua in fonte per eruptionem novæ aquæ,
 configurando se corpori solido, seu vasis suis,
 venis, folliculis &c. in quibus continentur;
 & cum quibus non sunt continui, sicut aqua
 urnæ (unde tamen animal non dicitur sim-
 pliciter aggregatum per accidens; ut enim
 dicatur unum per se, satis est, partes illas non
 animatas & non continuatas cum animatis
 deservire uni formæ totali viventis, eiq; sub-
 ordinari) nequè habent principium intrin-
 secum suorum motuum, sed à virtute intrin-
 seca viventis, & partibus vitalibus ab intrin-
 seco se moventibus huc illucquè propellun-
 tur, non minùs, quàm sputa & sudor. Ad
 hæc, alimentum (quale est sanguis respectu
 sanguineorum animalium) non informatur
 animâ aliti, antequàm convertatur in sub-
 stantiam aliti; multò minùs reliqui humores
 nunquam convertendi in substantiam aliti,
 quiquè viciniùs ad partes excrementitias ac-
 cedunt. Dum itaque in Levit. dicitur: *ani-
 ma omnis carnis in sanguine est*: juxta S. Aug.
 intelligitur, sanguinem habere peculiarem
 connexionem cum vita, ita, ut eo deficiente,
 deficiat

deficiat & illa. Dum Arist. dicit : *quamdiu vita servatur, sanguis unus est animatus & fervet* : vult eum, non manentem sanguinem, sed dum in substantiam viventis convertitur, animari : quamvis teste Mauro horum verborum ex græco hic reddatur sensus : *sanguis semper unus est in toto corpore animalis, quamdiu animal vivit* : Dum eum D. Thomas quandoquē vocat partem actua-lem animalis, quandoquē potentialem : dum Arist. quandoquē illum dicit, quandoquē negat, esse partem animalis : dumquē Clemens III. in Extravag. de celeb. mil. ait 4. dictos humores pertinere ad constitutionem veram hominis, non volunt, sive etiam negant, illos esse partes primariò pertinentes actu ad constitutionem hominis, eamquē integrantes, & concedunt solùm, eos esse partes secundarias, ordinatas tantùm ad conservationem vitæ, seu corporis in ratione subjecti vivificati & ad vivendum idonei. Quibus non obstat, quòd multæ partes minùs principales, quàm sanguis, animentur ; etsi enim tales minùs principales, id est, minùs sint necessariæ ad vitam conservandam, non sunt tamen minùs principales, id est, minùs

minus idoneæ ad vivendum in actu secundò, Nequè Conc. Trid. docens, sanguinem poni sub speciebus panis in Eucharistia vi connexionis, quâ partes corporis inter se copulantur; vult enim Conc. sanguinem habere cum corpore vivo necessariam conjunctionem, non physicam unionem, quam si veluti pars vivens, & primariò constituens, & physicâ unione integrans corpus haberet, vi verborû formaliter fieret præsens sub speciebus panis. Neq; quòd Verbum hypostatitè assumpserit sanguinem; illud enim tantum animatur, quod veluti primarium ex primaria intentione assumptum fuit, nõ illud, quod in ordine ad primarium est assumptum. Unde tamen Verbum non dicetur assumpsisse duas naturas diversas; sanguis enim cõjunctus corpori vivo non censetur natura completa, sed ordinata ad naturam viventis. Atq; ex his sequitur, neq; lac, neq; medullam, quæ ossiû est nutrimentû, neq; spiritus, utpote quæ omnia substantialiter videntur esse sanguis, animari.

X. Probabilius videtur, capillos, pilos, lanam, aculeos herinaciorum, ungues, rostra, squamas, testas, conchas, cutem ultimam, non animari; nequè enim sentiunt nequè nutriuntur.

triuntur, sed accrescunt per juxtapositionem; gignuntur siquidem ex materia rejectanea & excrementitia, terreo nempe & fuliginoso halitu concoctionis ultimæ foras protruso; (ad quod ajunt Adversarii, etsi harum partium alimentum respectu partium nobiliorum sit excrementum ab iis rejectum, non esse tamen absolute excrementum) cujus hoc est indicium, quod capilli crescant solum in longitudinem, & quod notata in ungue duo puncta semper æqualiter à se distent, tamquæ diu protrudantur, usquæ dum ad extremum digiti perveniant; item quod crescant in cadaveribus (ad quod ajunt aliqui; quod postquam per mortem animalis orbata sunt animâ sensitivâ, informentur animâ vegetativâ, vel quod semper, etiam vivente animali, animâ vegetativâ informata fuerint, creverintquæ sicut gramen in terra) item non habeant certum crescendo terminum, nisi per accidens, in quantum, ni resceatur, propter magnitudinem & gravitatem, virtus expellens materiam excrementitiam impediatur ab ejus ulteriore protrusione. Quod verò in

o 2

pueris

pueris capilli sint magis graciles, inde est, quòd eorum pori tam ampli non sint: quòdquè canescant quandoquè unâ nocte, est à qualitate ad eorum radices productâ diffusâ dein, ad partes remotiores capillorum, (qui etiamsi permittantur hanc qualitatem, imò suum alimentum per poros suos attrahere fit tamen hæc attractio mortuo modo, sicut lana rescissa & spongia attrahit aquam) quòdquè ungues habeant certam figuram, est à partibus vicinis certo modo excrementum à se expellentibus.

XI. E contra probabilius videtur, cerebrum animari, utpote quod tanquam organum sensus interni, officina spirituum, & pars principalis corporis, nutritur, ut indicat pervagantes illud venulæ, nequè omninò discontinuatur à partibus animalis, sed per minutissimas fibras conjungitur meningibus, & hæc aliis partibus, etsi hæc conjunctio tam notabilis non sit, quod vult Arist. inquit, cerebrum numerandum non esse inter partes corporis continuas. Imò quòd possit exemptum & discontinuatum, adeoque destitutum animâ, subitò reponi, & productâ novâ unione integrali inter illud & partes vicinas, rursus anima-

animari (sicut caro gallinacea insuta humana animatur) uti docent plures; adeoque axioma illud : à privatione non datur regressus ad habitum : sic foret intelligendum : quòd postquam tota materia, aut certè partes adhuc principales privatæ sunt anima, non animentur rursus. Idem dicendum propter easdem rationes videtur de medulla spinæ dorsæ, utpote quæ cum cerebro, à quo accidentaliter tantum differt, continuatur, uti & cum aliis nervis. Item de venis, ligamentis cartilaginibus, membranis, ossibus, cornibus, (quæ cum osse capitis continuantur, suasque fibras, per quas alimentum vitaliter attrahant, habent) dentibus, qui ejusdem cum ossibus rationis videntur (imò in lupis cum maxilla continuari) suasque radices habere, quinimò dolorem sentire, dum in interiore molliore concavitate eorum, quo nervi nulli aut gingivæ caro approximatur, nascitur vermiculus aut putredo; nec obstat quòd hi sponte quandoque excidant, nam & folia & fructus sic decidunt ex arbore, imò nasus ob frigus.

XII. VITA FORMALIS bene definitur, quòd sit operatio per se seu ex natura sua &

ratione termini immanens. Convenit enim primò sensationibus, intellectibus & volitionibus, quia hæ recipiuntur sustèrativè, vel saltem informativè, si non in eadem omninò entitate & parte essentiali, à qua eliciuntur, sicut intellectiones in anima, (quæ dicitur immanentia strictissimè) saltem in eodem supposito vel composito, sicut visio ab animâ elicitâ recipitur in materia ejusdem compositi; & quidem ita, ut earum termini naturaliter nequeât produci, nisi ab eo, in quo recipiuntur; quod est propriissimè, vitaliter & ab intrinseco esse immanentem. Convenit secundò vegetationi & nutritioni; et si enim harum termini (nempe nova pars formæ & unionis essentialis, unio item integralis inter unionem essentialem præexistentem, & partem ejus de novo advenientem) supernaturaliter possint produci à Deo in vivente, imò naturaliter (similes enim termini producuntur in prima viventis generatione) supposito tamen, eos produci, post primam generationem, non possunt produci nisi ab eo, in quo recipiuntur (unde definitur ab aliquibus vita, quòd sit operatio semper immanens, supponens rem in naturali statu jam constitutam.)

tam.

tam: quæ tamen displicet ideò, quia non convenit intellectiioni divinæ, utpote quæ constituit essentiam Dei, adeoque eam non supponit: & ab aliis; *operatio*, quæ res seipsam perficit ultra statum in prima productione sibi debitum: quæ tamen prorsus vitæ Dei non convenit, nec intellectiioni probabiliter debita Angelo pro instante primæ productionis) vel etsi produci possint hi, aut similes termini quò ad substantiam à principio extrinseco, quò ad modum tamen, quo de facto producuntur à vivente mediis instrumentis vitalibus attrahendo convertendo, uniendoque sibi alimentum, fieri non possunt, nisi à tali, in quo recipiuntur. Idem dicendum, dum surculus ab arbore præcisus, alieno trunco, vel caro gallinacea vulnere inserta, vitaliter continuatur & concrescit. Ubi tamen id observandum, quòd actiones aliæ concomitantes nutritionem, quatenus alimentum movent & alterant, non dicantur vitales, sed ad summum quatenus per eas vivens movetur, movendo, dilatando, contrahendo venas, nervos aliisque organa, quamvis & sic spectatæ, formaliter vitales non sint, utpote quarum termini, id est, ubicationes & situs

produci possunt ab extrinseco V.G. Dæmo-
 ne insidente energumenum, sed solum præ-
 suppositivè aut consecutivè, quatenus hæc &
 nunc motus progressivus & formativus vo-
 cis præsupponit actum vitalem, volitionem
 vel appetitum & imaginationem; vel quatenus
 ad eum motum venarum, cordis &c. sequitur
 actus vitalis V.G. vitalis alimenti conversio.
 Convenit tertio vitæ divinæ; etsi enim illa
 non sit operatio aliqua à producente distin-
 cta, aut productio termini recepti in produ-
 cente, est tamen verus actus secundus, inexi-
 stens ei (intellige per identitatem) cujus est
 actus secundus, non productus à principio
 extrinseco (qualis vita in actu secundo, seu
 operatio vitalis non esset intellectio creaturæ
 ipsi creaturæ identificata, utpote quæ produ-
 ceretur adhuc ab alio, nempe Deo) veraq; ten-
 dentia in objectum; abstrahit enim operatio
 immanens ab immanentia per identitatem
 & per distinctionem. E contra excludit de-
 finitio emanationem proprietatum, motum
 levium & gravium (quæ non excluduntur
 ab hac definitione vitæ: *motus ab intrinseco*;
 etsi enim hæc actiones ratione sui præcisè sint
 immanentes, & ita quidem necessariò, ut im-
 plicet

plicet easdem non procedere ab his principiis
intrinsicis (hæc enim numero actio tran-
scendentaliter respicit hoc numero principium)
ratione tamen terminorum, qui iidem
numero vel specie possunt procedere à princi-
pio extrinseco, absque eo, quod fiat quic-
quam contra eorum exigentiam, non sunt
immanentes, adeoque nec vitales, ne præsup-
positivè quidem. Idem dic de aggeneratio-
ne ignis, imò & de generatione viventis qua
tali, etsi elaboratio seminis, & quandoque
ejusdem subministratio, sit vitalis. Et hinc
patet, quid sit vita radicalis & substantialis,
nimirum principium & potentia talium ope-
rationum elicitiva.

XIII. In actu creato, vitali, intentionali
(de actu enim non intentionali, V.G. nu-
tritione, id omninò manifestum est) inve-
niuntur hæc duo realiter distincta, actio ad
prædicamentum actionis, & terminus perti-
nens ad prædicamentum qualitatis, adeoque
non est mera tendentia seu via sine termino,
merum fieri sine aliquo facto; talis enim via,
tale fieri implicat, imò ne quidem concipi
potest. Hinc dum Arist. de his actibus tra-
ctans docet, esse actiones, quarum nullum
aliud

aliud opus est præter ipsam actionem; vult
 nullum esse opus earum ab iis pereuntibus
 relictum, quale producitur ab actionibus
 transeuntibus, postquæ illas relinquuntur,
 V. G. post ædificationem ædificium. Et
 dum D. Thom. dicitur hæc habere: *intelli-*
gere importat solam habitudinem intelligentiæ
ad rem intellectam, in qua nulla ratio origi-
nis importatur, vult nullam importari ratio-
nem originis inter intellectionem & rem
intellectam, non verò inter actionem &
terminum constantiam intellectionem, ut pa-
teret ex eo, quod addit: dicere importat prin-
cipaliter habitudinem ad verbum conceptum
(ubi agnoscit dicere ab ipso verbo disti-
ctum, saltem in creatis) & verbo mediante
dicit habitudinem ad rem intellectam. De-
niquæ, dum uterquæ dicit, beatitudinem
consistere in actione, & non in qualitate,
volunt, eam non consistere in qualitate aliqua
mortua, & non negant, eam consistere in
operatione vitali & in consequente eam qua-
litate vitali. Nequæ est merus terminus se-
ipso determinatus ad dependendum à tali
principio, adeoquæ non egens mediâ actione
à se distincta, adeoquæ modus; intellectio-
 snim,

enim, vel potius terminus intellectio-
nis, qui nunc dependet à solo intellectu, idem potest
dependere ab intellectu & habitu simul, &
vice versa: idem volitionis terminus, qui
nunc dependet à voluntate & habitu super-
naturali, potest elici à voluntate & auxilio
Dei transeunte, supplente defectum habitus.
Cui non obstat, quòd ad hoc, ut visio, intel-
lectio, odium &c. aliquè denominet videntē
intelligentem, essentialiter exigat & debeat
procedere ab eodem, inque eo recipi, &
consequenter indifferentes non sint, ut ab
hoc vel alio principio procedant; spectati
enim hi actus inadæquatè secundum ter-
minum, sunt adhuc indifferentes, ut ab
hoc principio intrinseco solo, vel simul ab
alio, V. G. habitu, per hanc vel per illam
actionem dependeant, adeoque ad hoc
per hanc numero actionem debent de-
terminari. Et sic vita formalis inadæquatè
spectata, nempe secundum actionem (quod
omnibus actionibus commune est) essen-
tialiter dependet ab hoc numero princi-
pio, spectata secundum terminum, de-
pendet ab aliquo indeterminatè princi-
pio vitali; potestque idem dependere à

diversis principiis, imò & à principio extrinsecò non vitali, quod tamen est contra ejus exigentiam, & in quo casu non denominabit principium suum vitaliter operans.

XIV. Est autem tam actio, quàm terminus de essentia actus intentionalis, tam materialis, quàm spiritualis, præcipuè intellectio. In eo enim formaliter consistit intellectio (idem aliis facile applicari poterit) vi cuius redditur quis formaliter intelligens seu intuens prædicata objecti, sed talis non est sola actio præcisa à termino seu verbo mentis, aliàs foret ipsa imago formalis objecti, adeoque frustraneus foret terminus; & quomodo in actione per possibile vel impossibile separata à termino relucere possunt objecti prædicata? E contra autem, licet solus terminus seu species expressa sit formalis imago objecti, sola tamen non est cognitio, utpote quæ est vita actualis, adeoque præter hanc imaginem dicit ejus expressionem, sicut scriptio præter characteres dicit eorum formationem, denominatquè vivens vivere in actu secundo, seu vitaliter operari, movere se ab intrinsecò, tendere in objectum, egredi vel rapi extra se, uno verbo, dicit formaliter &

& intrinsecè exercitium formale vitæ, quæ nullo modo intelligi possunt absquè actione, & quæ terminus solus, etiam ut respiciens actionem immanentem, præstare nequit, adeoque requiritur insuper intrinsecè ipsa actio immanens; sicut enim intellectivum creatum constituitur intellectivum in actu primo per hoc, quòd possit verbum mentis producere, sic constituitur in actu secundo per actuale producere illius; sicquè cognoscere est agere, non quidem objectum seu terminum extrinsecum, sed intrinsecum seu ejus imaginem. Quinimò ipsum intelligere divinum importat operationem, non quidem accidentalem à principio operante distinctam, sed substantialem tendentiam in objectum, cujus est imago; abstrahit enim ab his operatio vitalis ut sic. Unde demum inferitur, terminum ab actione immanente præcisum esse vitalem exigitivè solum, non formaliter & actualiter adeoque denominare non posse subjectum, cui à solo Deo productus unitur, vivere, etsi illud de cætero hujus denominationis sit capax. Cui non obstat, quòd albedo subjectum capax denominet album, absquè eo, quòd actio albedinis producti-

ductiva involvatur, hæc enim non dicit actus agere sicut intellectio.

XV. Vegetationes subjunctantur in sola materia; in ea enim subjunctatur, atque ex ea educitur terminus per nutritionem formaliter talem productus, nempe unio integralis inter partes unionis essentialis. Sensationes brutorum subjunctantur immediatè in anima & materia simul, tanquam in subjecto adæquato sustentationis & informationis; hæc enim animæ, utpote materiales proportionatæ sunt, quibus hi actus materiales inhæreant; & quæ ab iis denominentur sentientes. Operationes vitales materiales intentionales hominis subjunctantur tantum in materia tanquam in subjecto adæquato inhætionis; sicut enim improportio inter rem spiritualem & materialem, origo est incapacitatis, quam habet res spiritualis ad sustentandum adæquatè rem materialem, sic manens eadem improportio, utpote non supplebilis per conjunctionem alterius principii passivi materialis, ratio est, cur materiale, nequidem inadæquatè, à spirituali queat sustentari, quod tamen, etsi fortè non implicaret, sine necessitate tamen asseren-

asserendum non est, fieri ordinariè. Uniuntur verò animæ, & sunt in illa, tanquam in subjecto informationis; redditur enim & illa per eas non minùs cognoscens materialiter, quàm per intellectiones cognoscens spiritualiter; posse autem formam informare subjectum, è quo non educitur, patet in anima rationali. Nequè obstat, quòd animæ spirituali non possint dare omnes denominationes, sicut nec anima spiritualis materiæ omnes denominationes dare potest, sed sufficit, quòd dent principales, denominentquè illam cognoscentem, & viventem in actu secundo. Nequè sequitur, sensationes brutorum fore magis vitales, utpote quæ insuper immanent animæ tanquam subjecto inhæisionis; hæc enim major immanentia inhæsiua vitalitati est per accidens. Operationes vitales spirituales V. G. intellectiones & volitiones hominis subjectantur in sola ejus anima tanquam subjecto inhæisionis & informationis; cum enim sint spirituales, educanturquè ex aliquo subjecto, nullum præter animam spiritualem illis proportionatum cum fundamento assignari potest. Illud tamen

men hîc observandum , quòd intellectio uniatur animæ , quæ est in pede , non uniatur tamen illi , ut est in pede , sed in cerebro , in quo recipitur phantasma.

DISSERTATIO SECVNDA

De Potentiis Animæ in genere & in specie de sensibus, sensibili & speciebus.

I. **P**otentia Animæ aliæ sunt non intentionales, quæ producunt tantum terminum absque eo , quòd tendant in objectum aliquod, ut vegetativa, nutritiva, locomotiva : aliæ intentionales, quæ producendo terminum, per illum tēdunt in objectum, cognoscendo vel appetendo illud. Harum aliæ sunt sensitivæ, ut sensus externi, & unus internus seu phantasia , cui subordinatur potentia appetitiva sensitiva : Aliæ rationales, ut intellectus & voluntas. Intentionalium potentiarum iterum aliæ dicuntur organicae & materiales , quæ vel inadæquatè constituuntur per organa , vel ab iis tanquam

quam concausis, aut saltem tanquam conditionibus & dispositionibus in operando dependunt, sive ipsæ entitativè sint spirituales, ut est potentia visiva hominis, sive materiales, ut est potentia visiva bruti: aliæ inorganicæ & spirituales, quæ non habent tantam cum organo corporeo connexionem quò ad exercendas suas operationes, adeoquè comitantur animam, & exercent suas operationes etiam pro statu separationis animæ à corpore, ut intellectus, voluntas.

II. Potentiæ vitales, saltem in homine, non sunt qualitates entitati animæ superadditæ, & veluti proprietates ab ea immediatè profluente, sed omnes, tam organicæ, (non quidem adæquatè sumptæ simul cum organo, sed spectatæ, quatenus sunt in anima) quàm inorganicæ sunt ipsa substantia animæ, quatenus hæc ob diversa munia, quæ dependenter vel independenter à sensibus exercet, nunc intellectus, nunc voluntas, nunc visus, nunc auditus dicitur, juxta illa S. Aug. *sensus unus est in anima, & quidem ipsa, verumtamen propter varia variè vocatur: dicitur namquæ sensus, imaginatio, intellectus, & hæc omnia in anima nihil aliud sunt, quàm ipsa*

ipsa &c. & : habet anima naturalia , & ipsa anima est , potentia namque & vires ejus idem sunt , quod ipsa ; habet & accidentalia , & ipsa non est ; non enim est sua temperantia &c. Et certè forent tales potentia accidentales ab anima distinctæ frustraneæ , cùm ipsa per se unà cum objecti specie aliisve organorum dispositionibus sit immediatum sufficiensq; principium omnium actuum vitalium , utpote cōtinēs , formaliter vel virtualiter , vel eminenter , eorum formalitates V. G. vitalitatem intellectiois , cùm sit vita substantialis , & formalitatem repræsentationis objecti , cùm habeat sibi inexistentem speciem objecti. Cui gratis opponis , formalitatem vitalitatis , per quam intellectio convenit cum volitione , tribui animæ secundum se , formalitatem verò talis vitalitatis , per quam à volitione differt , tribui principio , quod formaliter est intellectivum & non volitivum : ecurr ea non posset tribui principio , quod simul est intellectivum & volitivum ? sicut vitalitas illa , quæ est in judicio diversa à vitalitate , quæ invenitur in apprehensione , tribuitur principio , quod simul est judicativum & apprehensivum.

Quinimò

Quinimò nisi voluntas identificetur intellectu, sitquè illud ipsum, cui formaliter repræsentetur bonitas objecti, & cui hæc cognitio bonitatis immediatè inhæreat, ferri non poterit in objectum: inconceptibile namquè est, quomodò res aliqua excitetur & moveatur ad rem aliquam amandam, ex eo præcisè, quòd alteri distincto, secùm solum in eodem subjecto radicato (qualiter voluntas cum intellectu subjectatur in anima juxta Adversarios) fiat, & inhæreat hæc repræsentatio bonitatis, ipsa autem res, quæ fertur in objectum illud amando, nihil cognoscat; sicut intelligi nequit, quomodò res moveatur ad assentiendum veritati, nisi ex eo, quòd ipsa veritatem apprehendat: profectò nil juvat cæcum, quòd habitet cum vidente in eadem domo, & ex eo, quòd hic vidēs cognoscat, quid huic cæco conveniat, cæcus id non poterit appetere. Porro hanc ipsam potentiarum inter se & cum anima identificationem experimur quodammodò, dum potentia intellectivâ valdè intendente uni rei, visiva & auditiva sæpè in operationibus suis omninò impediuntur, quòd non fieret, si hæc potentia ab invicem distinguerentur, & anima
imme-

immediatè non influeret in intellectionem,
 visionem &c. Dicere itaque possum in sensu
 identico : voluntas intelligit, intellectus vult,
 visus audit, potentia visiva manet in cæco &
 in anima separata, potentia auditiva non est
 capax remissionis vel intensiois &c. non
 tamen accipiendo has potentias organicas
 adæquatè pro ut includunt organum ejusque
 temperamentum (qualiter ordinariè acci-
 piuntur) sed præcisè tantùm, secūdum potē-
 tiam activam animæ intrinsecam. Item di-
 cere possum : potentia spiritualis (concur-
 rente tamen organo, vel ut conditione, vel ut
 comprincipio) est principium operationis
 materialis, huic tamen principio non nisi in-
 formativè immanentis ; spirituale ordinatur
 ad materiale, non quidem tanquam medium
 ad finem, sed ut causa ad effectum. Neque
 ex his sequitur, animam agentem per suam
 entitatem semper operaturam, sicut nec se-
 quitur, tales potentias ab anima distinctas
 acturas propterea semper, quòd agant per
 entitatem suam, illud autem agit semper,
 non quod per entitatem suam est potentia
 operativa, sed cujus entitas est ipsa operatio,
 sicut ipsa dei entitas & essentia est intellectio.

Neque

Nequæ ex eo, quòd substantiæ seu formæ substantiales aliquæ imperfectiores transeunter operantes agant quandoquæ per potentias accidentales sibi superadditas V.G. ignis per calorem (quanquam talia accidentia malè dicantur potentiæ substantiarum ex eo, quòd unà cum iis influant in effectum) sequitur, idem dicendum esse de forma substantiali viventis agente immanenter. Neq; contrarius est nobis Arist. utpote, qui nullam potètiarum vitalium mentionem facit, dum non potentias vitales, sed alias quasdam analogicè dictas potentias, ad prædicamentum qualitatis refert. Similiter aliqui SS. PP. contrarium innuere visi, censendi sunt loqui de distinctione rationis, vel certè de potentiis proximis, quæ præter entitatem animæ alia dicunt comprincipia V.G. species, habitus &c.

III. Utrum autem potentiæ quoquæ brutorum sensitivæ inter se identificentur, independet, num animæ eorum divisibiles per se ipsas totæ concurrant ad singulas operationes, an tantùm pars animæ V.G. quæ est in oculo, concurrat ad visionem, constituatquæ potentiam visivam, quod posterius si verum est,

est, jam certum est, eorum potentias distinguere inter se realiter adæquatè, sicuti ipsæ istæ partes animæ inter se distinguuntur numero, etsi ab ista parte animæ non distinguantur. Nihilominus prius videtur probabilius; etsi enim tota anima non existat in oculo, sufficienter tamen tota applicatur ad visionem elicendam per hoc, quòd partes reliquæ animæ continentur cum parte animæ existente in oculo, sicut ignis non tantum agit in passum secundum partem passu viciniorem, sed etiam secundum partes à passu remotiores: nequè etiam requiritur, ut actio vitalis recipiatur in toto suo principio, sive in omnibus partibus ejus, sed sufficit, recipi in una, cum qua reliquæ continentur.

IV. Dato jam, potentias distinguere ab anima hominis, hæc nihilominus debet immediate per suam substantiam cum iis potentiis influere in actus vitales; si enim anima immediate solum sustentando voluntatè (quam necessario sustentat, & nequit non sustentare) influat in actus vitales, habeatquè se de cætero circa illos modo mortuo, vel potest impedire aut facere, ut voluntas sibi unita peccet, vel bene agat; & jam non poterit id aliter,

aliter, quam subtrahendo his actibus suum influxum, cùm cōservationem ipsi voluntati subtrahere nequeat; vel non potest id facere aut impedire, & quomodò jam actus, circa quos se anima habuit modo mortuo, quos nequè procurare, nequè impedire potuit, ipsi vertentur laudi aut vitio? certè non magis, quàm equo imputari possit, quòd insidens ipsi eques blasphemet: quomodò jam salvabitur aut damnabitur anima (voluntas enim, utpote accidens, præmio aut pœnâ affici nequit) propter bonam malamve operationem, cujus ipsa principium immediatè liberum non fuit?

V. Specificarentur quoquè hæ potentia probabiliùs ab animabus, si ab anima distinguerentur, tanquam à principiis diversis (suppono enim illas tūc emanādas ab anima, & non à generante aut creante producendas) ita ut potentia visiva ranæ specie differret à potentia visiva equi, quia anima ranæ & anima equi specie differunt, quali modo alii effectus non statim specificantur à suis principiis V. G. frigus emanatum ab aqua à frigore emanato à terra. Specificarentur quoquè ab actibus collectivè sumptis, quos

quos transcendentaliter respiciunt diversos, ita ut ea sit diversa specie ab altera, quæ se potest extendere ad actum, ad quem se nequit extendere altera: specificarentur demum, sed mediatè, ab objectis suorum actuum, à quibus hi specificantur immediatè, ita ut illa specie ab alia distingueretur, quæ potest per actum suum tendere in objectum, in quod nequit tendere altera. Verùm isthæc specificatio potentiarum ejusdem suppositi apud nos, qui eas non multiplicamus, aut inter se distinguimus realiter, usquequaque locum non habet, propter distinctionem tamen rationis, quâ illas ab invicem distinguimus, illis aliquo modo applicari poterit, ut nimirum ea ab altera censeatur specie logicâ differre, quæ versatur circa actus & objecta specie diversa, vel potiùs anima V. G. quatenus intellectus, potensquæ elicere intellectiones, differat à se ipsa specie logicâ, quatenus est voluntas, sicquæ volitiones & intellectiones vice versa non specificabuntur à diversis materialiter & realiter, sed à formaliter tantùm diversis potentiis.

VI. *SENSUS est potentia organica cognoscitiva* (per quod differt à potentia vegetativa

habentia sensus entitativè perfectiores , utpote habentia animas perfectiores , quàm alia , eliciunt operationes minùs perfectas , quàm alia imperfectiora , idquè ob perfectiora in certo genere organo ; adeoq; non obstante axiomatè : *modus operandi sequitur modum essendi* :

VII. Sensibile dicitur , quod sensu exteriori percipi potest. Aliud est sensibile per se , quod per se , vel per speciem à se immediatè emissam immutat sensum , seu cognoscitur : aliud sensibile per accidens , quod cognoscitur solùm per speciem alterius sibi inhærentis, talis est substantia parietis, aut cuiusvis alterius rei corporeæ , quæ nullam sui imprimat sensibus externis speciem , sed sensibilis est per accidens à Visu v.g. vel Gusturatione v.g. coloris vel dulcedinis sibi inhærentis, adeoq; manet adhuc eadem sensatio manente sensibili per se , mutatâ licet substantiâ huic sensibili substante : v.g. eadem visio hostiæ ante & post cõsecrationem , quia manet eadem ejus albedo & figura. Sensibile per se illud dicitur proprium , quod ab uno solum sensu est perceptibile, ut color, sonus &c. illud commune , quod à pluribus sensibus percipi potest,

potest, talia ab Arist. numerantur 5. motus, quies (quæ hîc sumitur pro permanentia rei in eodem loco, & ad quam revocatur distantia vel vicinitas rerum, uti ad motû duratio) magnitudo, numerus, figura: sic tactu & visu percipimus motum baculi tracti per manum, item figuram & rei magnitudinem, levitatem & asperitatem, sic numerus trium V. G. lapidum visu, trium odorum odoratu & c. percipitur. Ubi illud advertendum; sensibile commune non cognosci per speciem distinctam à specie sensibilis proprii; (si enim id fieret, jam sensibile commune posset percipi ab eodem sensu, etiam si esset separatum à sensibili proprio V. G. figura videri, etsi non esset colorata) sed per eandem indivisibiliter ab utroque sensibili emissam, adeoq; utriusque propriam, (quæ & in eo distinguitur à specie solius sensibilis proprii, quòd certo modo modificetur à sensibili communi) unde mutato sensibili communi, & permanente eodem sensibili proprio V. G. mutatâ figurâ, manente eadem albedine, mutatur species, adeoque visio. Porrò ad sensibile requiritur primò, ut sit reale positivum; negationes enim

p 2   utpote

utpote non entia, a deo quæ non valentia emittere sui species, sensu externo percipi nequeunt, & dum percipiuntur ab intellectu, id fit cum comparatione ad ens, cui opponuntur, quod ipsum superat virtutem cognoscitivam sensuum. Hinc dum bruta tentant exire per ostium, & non per murum, non vident loco ostii negationem muri, sed per phantasiam non apprehendunt ibi impedimentum; & canis quærens dominum suum, nullo sensu percipit negationem domini, sed per phantasiam recordatus sui domini, dum hunc non videt hinc, quærit eundem alibi. Secundò ut sit præsens, aliàs cum agere nequeat in distans, non poterit emittere sui species in organum, à quibus tamen necesse habet compleri in ratione potentia proxima; neque etiam sensus externus specierum semel haustarum vim conservativam habet, neque etiam objectum absens immediatè per se valet cum illo concurrere. Posset nihilominus Deus speciem semel ab objecto productam conservare objecto absente, quâ instructus sensus externus poterit elicere sensationem: vel elevare objectum ad agendum in distans, id

quo

quo casu foret hæc sensatio adhuc intuitiva (quod ad omnem sensationem requiritur) utpote repræsentans objectum per proprias species ut existens pro certa temporis differentia, abstrahendo tamen, an præsens sit an absens. Quinimò posset Deus conservare speciem objecti jam destructi, vel etiam se solo producere speciem objecti nondum producti (in quo casu, dum homo iudicaret objectum existere, sibi quæ præsens esse, quod non est, Deus foret occasio huius erroris omninò physici & inculpabilis, sicuti turbans cerebrum est multorum errorum occasio) per quam videret, aut gustaret quis mel, sentiret ignem nondum productum, non tamen realiter uteretur, cum ad realem ustionem requiratur realis existentia ignis, quæ ad sensationem (quæ est ustio quædam intentionalis, & ab ustione reali separari potest & vice versa) non requiritur. Tertio ut sensibile sit debite applicatum; omninò enim conjunctum, saltem cum organo Visus, sive positum supra sensorium Visus sentiri nequit. Quarto, ut objectum aliquo modo extendatur; objectum enim indivisibiliter existens, na-

turaliter nequit imprimere speciem divisibilem, aut immediatè movere sensum. Quintò ut sit attemperatum organo; sensibile enim nimis vehemens lædit organum, ut lux solaris intensa oculum humanum.

VIII. Nullus sensus, ne divinitus quidem, versari potest vitaliter extra objectum suum adæquatum, sive elevari ad percipiendum objectum proprium alterius sensus, quod nullo modo naturaliter potest attingere: sic auris nequit percipere colorem, oculus sonum, vel rem spiritualem: ideoquè tantùm elevari potest intellectus ad videndum Deum, quia circa hunc naturaliter & obscurè versari potest. Perciperet enim tale objectum, ut dicitur, & non perciperet V. G. auris colorem, quia videre, non est solùm, speciem expressam qualitercunquè procedere à tali principio vitali, nimirum aure, illiquè inhærere (quod facile admittent Patroni potentia obedientialis illius latissimæ) aliàs & lapis sic elevatus ad verbum mentis producendum, posset per illud intelligere; sed est producere terminum, exigentem connaturaliter procedere à tali principi-

principio, eiq; inhærere, qualiter species expressa visiva non exigit procedere ab aure, illique inhærere.

IX. Errare quidem non potest sensus errore strictè dicto, judicando aliqua identificari, quæ inter se identificata non sunt, vel contra; potest tamen absquæ affirmatione & negatione aliter repræsentare rem, quàm illa reverà in se sit; idquæ vel ratione organimalè dispositi, ut dum propter palatum bile infectum dulcia videntur amara: vel ratione medii, ut dum per vitrum rubrum omnia apparent rubra, vel dum propter nimiam distantiam, quadrata videntur rotunda, vel ex varia incidentia lucis, reflexione & refractione specierum. Quibus non obstat, species, utpote naturales objecti imagines, semper illi esse conformes: nam repræsentarent hæc objectum sicut est, si transire non deberent per medium vitatum, cum cuius speciebus confunduntur, aut nisi organum invenirent indispositum. Ubi observandum est, errari frequentius circa objecta communia, & non tam circa sensibilia per se, quàm circa sensibilia per accidens.

X. Species impressas sensibiles dari suppono, Arist. L. 2. de ani. c. 12. inquit: *sensus est susceptivum formarum sine materia, ut cera annuli, sine ferro & auro recipit signum &c.* Idque ideo, quia objectum sæpè est distans, sensorioq; improportionatum adeoq; debet sensui fieri præsens & proportionatum per aliquid sui vicarium, emissum à se, & transmissum per medium, quale quid, si non transfunderetur per medium, cur interjecto inter parietem & oculum corpore opaco hic non videtur? quare Petrus stans mihi à tergo videtur à me in speculo, si nihil emittatur à Petro, quod dein reflexum à speculo, mittitur ad organum Visus? cur per vitrum rubrum vel polygonum apparet objectum rubrum vel multiplex, si nihil per talia vitra trajiciatur, unàquè cum speciebus horum colorum commisceatur? cur baculus dimidiâ parte immersus aquæ apparet fractus? nisi quia aqua medium est densius, adeoquè pars baculi intra illam apparet nobis remotior &c. Est autem species impressa sensibilis accidens corporeum (utpote producta ab accidentibus corporeis, colore, sapore, sono &c. recep-

receptaque in organo corporeo , quales non sunt , species impressæ intellectivæ spirituales , quas intellectus adjutus à phantasmate sibi fabricat) seu qualitas (possunt enim species referri ad secundam speciem qualitatis , nempe ad potentiam , cum odent sensui simpliciter posse agere) determinans & complens sensum (utpote indifferentem ad hoc potius , quàm aliud objectum cognoscendum , & se solo non sufficientem) cumque eo efficiens actum vitalem intentionalem , seu formalem similitudinem objecti , cujus ipsa est vicaria (utpote distantis & impropportionati , quale si objectum non esset , posset absque sui specie cum sensu ad sui cognitionem concurrere , uti Deus de facto immediatè sine specie sui impressa cum intellectu Beatorum concurret ad sui visionem) & similitudo virtualis , seu causalis , quia virtute in se continet , & efficienter comproducit imaginem formalem internam , seu speciem expressam & cognitionem objecti ; non enim in genere causæ formalis solùm inhærendo potentia vel organo , illam ad operandum determinat , sicut præmissæ formales inhæ-

rendo intellectui eundem inclinant & determinant ad hanc potius, quam aliam conclusionem inferendam; absque influxu simultaneo in illam, quia absque iis per species objecti impressas intellectus completus est ad efficiendam conclusionem. Et hoc est, quod docet D. Thom. Non sunt autem species hæ similitudo objecti realis (prout tamen reale opponitur intentionali) entitativa, sive non sunt ejusdem rationis & essentiae cum objecto, qualis similitudo est inter duas albedines, quarum una ideò alterius dici potest imago; non enim sunt ejusdem cum calore, sapore &c. rationis, sive non sunt albedo, nigredo, dulcedo &c. qualis si essent species, diversissimi colores reciperentur in eadem aëris & oculi parte, quin & qualitates contrariæ; ponereturque ipsum sensibile supra sensorium Visus. Neque est hæc objecti imago veluti idolum quoddam (quale est imago Cæsaris, quæ etsi diversæ rationis essentiam habeat cum Cæsare, habet tamen colores & lineamenta similia) & imago objectiva; species enim, saltem dum directè ab objecto in oculum emittuntur, non videntur ut

quod

quod, siue ipsæ prius cognitæ *ut quod*, non repræsentant objectum, quidquid sit de eo, num ipsæ species certa ratione per lumen aliasque circumstantias modificatæ & in corpus opacum V.G. in speculum, vel per orbiculare vitrum in chartam applicatam ad foramen conclavis undique obscurati incidentes, colorentur colore quodam secundario & transeunte fiantque in se sensibiles & videantur *ut quod*.

XI. Videntur externi sensus omnes egere speciebus; etsi enim objecta secundum esse suum materiale magis crassum & improprietatum sint quandoque sensibus præsentia, conformius tamen videtur, ut sint iisdem præsentia secundum esse intentionale, magis subtile, viciniùsque accedens ad spirituale, quod esse objecti sunt species, siue ut sint sensorio præsentia præsentia intentionali, id est, tali, quæ ipsa sit unita cum sensu & cum eo coeffectiva speciei expressæ. Et hoc quidem juxta principiū D. Thom. & Peripateticorum commune: potentia cognoscitivæ constituuntur in actu primo proximo per elevationem à materia, id est, per receptionem formæ minùs materialis.

Multò verò magis sēsus internus eget speciebus; illi enim utpote interno, adeoque ab objecto externo distante, objectum aliter, quàm per speciem sui applicari nequit; frequentissimèq; imaginatur hic sensus sibi res præteritas, longè absentes, quod sine speciebus fieri nequit, item nihil sibi imaginari potest, cuius, aut cui similes non aliquandò per sensus hausit species. Non tamen objectum, sed ipsa sēlatio externa, seu potius species huius sensationis expressa producit has species phantasticas impressas, continuando eas per nervos sensorios in ipsum cerebrum usque, in quo & conservantur, excitataque dein servantur ad objecta præterita, etiam absque sensatione externa, percipiendum.

XII. Species hæ impressæ sunt divisibiles primò extensivè, ita ut una earum pars sit in hac parte aëris & oculi, alia in alia parte aëris & oculi; sunt enim materiales, & è subjecto materiali & divisibiliter extenso eductæ. Secundò intensivè, dum plures earum partes sibi & eidem subjecti parti uniantur (qualiter sibi non uniantur species objectorum, etiam solo numero distinctorum, sibi què simillimorum, penetrantes se in eadē subjecti parte,

cui

cui etiam uniuntur, adeoque non faciunt intensiorem) nam species ab objecto remotiore producuntur obscuriores, à viciniore clariores, cum potentiâ, etiam minus perfecta producentes clariorem cognitionem. Tertio objectivè seu repræsentativè, ita ut non quælibet pars speciei repræsentet totum objectum, sed alia speciei pars repræsentet objecti partem A, alia partem B; producuntur enim species ita ab objecto, ut una pars objecti independenter ab alia producat partem speciei, & alia aliam speciei partem, & non quælibet objecti pars producat totam speciem; nam agentia partialia tum agunt actione communi, producuntque singula totum effectum, quando eum continent saltem inchoativè, ut plures ignis partes producant totum calorem, quia singulæ illum inchoativè saltem continent, pes autem ne inchoativè quidem continet speciem capitis, adeoque non agit cum eo actione communi: quod ex eo quoque patet, dum una pars objecti contegitur, altera pergit eodem modo emittere speciem sui in oculum sicut ante; nequidem enim id fit per speciem adæquatè aliam, & toties mutatur adæquatè species,

quoties vel minima objecti pars tollitur, aut mutatur; multiplicarentur namque hac ratione entia sine sufficiente necessitate. Quod autem vel minimam objecti parte mutatam, mutetur tota species expressa, eaque possit indivisibiliter repræsentare plura objecta, inde est, quod non producatur immediate ab his pluribus objectis, sed à speciebus impressis objectorum, quæ omnes secundum omnes sui partes indivisibiliter concurrunt ad speciem expressam, idque ideo, quia illa non est imago speciei impressæ, sicut species impressa imago est objecti & simul effectus, sed tantum effectus. Neque itaque, dum una arbor sola à longe non videtur, quæ postea aliis conjuncta videtur, ratio est, quod objectum totum postea producat aliam speciem indivisibilem intensiorem, sed quod species, quam arbor una sola prius emittebat tam debilem, ut potentiam immutare non posset, roboretur dein à pluribus partibus specierum, seu speciebus partialibus aliarum arborum, objectum enim majus, quia pluribus constat partibus, facilius trajicit species ob earum multitudinem. Neque, dum in quali-

bet

bet aëris parte totum videtur objectum; hujus enim ratio est, quòd quælibet objecti pars producat sui speciem in qualibet aëris parte, sive radiet in quamvis mediæ partem, ad quam potest duci linea recta, adeoque in singulis punctis penetrentur omnium partium objecti species. Et sic, dum intueor gramina prati, erunt plures species solo numero distinctæ, nihilominus officio & habitudine diversæ; singulæ enim tantum suum repræsentant objectum, & ad illud tantum dicunt habitudinem.

XIII. Causa specierum sensuum externorum finalis est sensatio; Causa materialis sive subjectum inhætionis earum aliud dicitur terminans, & est pupilla v. g. oculi, aliud deferens, & est medium, per quod diffunduntur. Ex utroque educuntur ab objecto agente uniformiter difformiter, ita ut in aëre sibi viciniore producat intensiores, in remotiore remissiores, decrescitque paulatim vis ejus activa, donec tandem extra spheram activitatis nihil possit. Et quia hæc causa, à qua dependent in conservari, perire potest aut amoveri, ipsæ ex natura sua sunt corruptibiles. Unde, dum quis intuitus

can-

cancellos luce perfusos, clausis dein oculis videtur sibi videre adhuc aliquod lumen, non sunt hæ perseverantes luminis species, sed totum id phantasiæ, in qua ejusdem perseverant species, est adscribendum.

XIV. VISVS organū est oculus, cujus pars extrema ambiens connectensquē illum capiti, dicitur *tunica adnata*, & ob colorem alba, seu album oculi; in hujus medio sequitur *tunica cornea*; post hanc *tunica uvea*, intus nigra ad lumen externum temperandum, exterius coloris varii, in anteriore parte rotundo pertusa est foramine ad intromittendas species in humorem crystallinum: & inter hanc & præcedentem humor continetur aqueus. Huic subest *tunica reticularis* subtilissimis intexta arteriis: post illam est *specularis* seu *aranaea*, tenuissima & densissima, humorem crystallinum ambiens operimentā, post quem humorem est humor vitreus. Nervos duos singuli habent oculi, unus motorius, deserviens motui & nutritioni oculi, proveniens à cerebro, desinens in tenues membranas, quibus album oculi apprehendit: alter sensorius seu opticus deserviens visioni, utpote per quem spiritus animales ad
visio-

visionem necessarij à cerebro in oculum transmittuntur; desinit ille in centrum oculi, & evolvitur in tres principaliores oculi tunicas, exterius nimirum hujus nervi involutum, à dura matre ortum ducens, in tunicam corneam, alter hujus nervi tubus, à pia matre proveniens, in tunicam uveam, tertius demum ab ipsa cerebri substantia ducens originem, desinit in tunicam reticularem seu retinam. Visio non fit in humore crystallino, utpote qui animatus non est, & diaphanus est, adeoque non sistit in se species, ulterius per illum ad fundum retinæ pervadentes: sed fit in tunica reticulari post tergum humoris vitrei, utpote ad quam procurrit interior canalus nervi optici, quæquæ à tergo habet tunicam uveam opacam, suâ opacitate sistentem species, ut plumbum in speculo. Sicquæ species primò decussantur in humore crystallino ad foramen tunicæ uveæ, posteaquæ iterum refringuntur, & decussantur, & consequenter eriguntur in humore vitreo, distinctæquæ & erectæ incidunt in retinam; nequæ enim opus est, admittere primam decussationem fieri in humore aqueo; hic namquæ simul est cum humore crystallino in forami-

rami-

ramine uveæ adeoque non facit decussationem diversam ab ea, quæ fit in humore crystallino, sicut si vitrum secundum in tubo tangeret primum. Objectum proprium & adæquatum Visus est color & lux, ita ut utrumquæ sit objectum formale quod; hæc enim duo per propriam sui speciem movent Visum; figura autem, motus cæteraquæ objecta communia, videntur per species indistinctas à speciebus coloris & lucis, quas certo modo modificant, unaquæ cum colore indivisibiliter emittunt. Porro licet lumen absquæ colore videri possit, ut patet in aëre, color tamen videri nequit, nisi sit illuminatus; an autem lumen, quod ad videndum concurrat, sit causa coëfficiens speciem coloris, an tantum conditio necessariò requisita ad hoc, ut color producat speciem, in dubio est, posterius videtur probabilius. Definitur color, quod sit *qualitas orta ex temperie primarum qualitatum* (puris enim elementis non inest color propriè, & pro ut horum qualitates v. g. siccitas, calor, frigus variè temperantur, varius in inixtis apparet color) *afficiens corpus mixtum, quatenus perspicuitatē aliquam habet opacitate terminatā*, id est, quod color sit visibile

exi-

existens in corpore, vel potiùs in superficie corporis terminati seu opaci; licet enim etiã in intimis lactis partibus sit albedo, non videtur tamen, nisi in ejus extremitate. Lux definitur, quòd sit *actus perspicui ut perspicuum est*, id est, qualitas realis reddēs corpus actu perspicuum seu diaphanũ, vel secundum omnes partes, ut aërẽ, vitrum &c. vel secundum superficiem, ut lapidem ferrũ &c. Distinguitur lux à colore reali & permanente; colores enim hi inter se distinguuntur specie, habent contrarium, quæ de luce dici nequeunt; crescente item & decrescente luce manent iidẽ, quinimò corpora opaca intrinsecus sunt colorata. Colores è contra apparentes & transeuntes v. g. iridis, colli colũbini &c. sunt lux variè incidēs & reflexa vel refracta; hac enim incidentiã reflexione &c. variatã variantur, quin etiã, præterquã quòd sui species mittant per mediũ, illud illuminant, ut patet in iride, quòd veri colores non faciunt. Neq; obstat, quòd omne visibile, vel sit lux pura, vel lux aequaliter obscurata ab opacitate subjecti; colores enim permanētes cõsistunt in luce quadam ingenita subjecto ex principiis subjecto intrinsecis; colores verò transeuntes in luce
ad-

adventitia subjecto, quam v. g. nubes rosca, in qua iris depingitur, excipit à sole, quæ quoquè aliquàlter ab opacitate hujus sui subjecti obscuratur.

XV. AUDITVS organum est auris. Hujus pars exterior ad irruentes sonos colligendos ordinata, dicitur *auricula*, constans parte inferiore in modum antri excavata, cujus pars superior *ala*, sequens *ambitus gibbosus*, sequens *concha* dicitur, cavitas juxta meatum auditorium, in quo excrementa cerebri resident, *alvearium*, pars deniquè inferior magis carnosà, *lobus* appellatur. Pars auris in cranio recondita, sub initium meatû habet flexuosum instar cochleæ ad infringendos sonos; desinit ille in foramen angustum, quod *cacum* dicitur, ducitquè ad substantiam quandam tenuem, quæ *aër innatus* dicitur, locus hunc aëre cõtinens *pelvis* dicitur: huic aëri membrana tenuis obtenditur, quæ quia densa, extensa & sicca est, *tympanum* vocatur, desinit illa in nervos auditorios devehendis spiritibus animalibus deservientes; fulcitur tribus ossiculis, quorum primum *incus*, alteram *malleolus* tertium *stapes* dicitur, quæ ossicula aliqui immota, alii mobilia putant, fierique

riq̄ue hîc aliquam percussionem. Auditio non fit in aëre innato, utpote qui animatus non est, & qui habet se respectu auditionis, sicut humor crySTALLINUS respectu visionis: sed in tympano, utpote quod continuatur cum nervis auditoriis, adæoq̄ue cum ipsa cerebri substantia, habetq̄ue se sicut retina respectu visionis. Objectum proprium adæquatum est sonus, qui est *qualitas producta ex percussione corporis sonori, sive ex collisione corporum sonivorum, per motum localem per medium propagata, auditu perceptibilis, sive movens potentiam auditivam ad auditionem:* Porro sonorum est corpus durum (vel permanentem, ut lapis, lignum, metallum, vel per accidens & transeunter durum, ut aër, aqua, lana &c. per motum velocem virgæ percutientis durata seu condensata) quod dum percussum totum in se tremit, & minutis veluti crispitationibus, quandoq̄ue tactu perceptibilibus, concutitur, aërem quoque repellit, imprimendo ei similes crispitationes, sicq̄ue producit sonum qualitatem ab hoc vibrationis motu dictisq̄ue crispitationibus distinctam, per eas tamen propagandam. Hinc tria requiruntur ad producendum sonum,

num,

num, corpus percutiens, percussum & medium, in quo recipitur, & per quod propagatur sonus, quæ quandoquæ tria sunt corpora discontinua & diversæ rationis, quandoquæ duo, ut dum aër percussus virgâ sonat; ibi enim pars aëris durata habet rationem corporis percussæ & sonantis, alia pars aëris remanens rara cum priore continua retinet rationem mediæ. Causa efficiens soni est tam corpus percutiens, quàm percussum; dum enim corpus percutiens directè imprimat percusso motum vibrationis, est causa directa soni, dumquæ corpus percussum percutienti resistit, facit illud resilire, imprimat percutienti proportionalem motum vibrationis, & sic reflexè causat sonum. Causa materialis seu subjectum soni & specierum audibilium est corpus mobile hoc motu crispitationis, ad quem aptissima sunt corpora fluida v. g. aër, quamvis & alia solida, ut muri, etsi imperfectiùs sint transonantia; Nequæ est incredibile sonum penetrare in cubiculum undiquæ muris clausum, muros moveri hoc motu crispitationis (cùm illa murorum crispitatio etiam tactu percipiatur ad explosionem bom-

bombardæ. Quinimò fit hic crispitationis motus adhuc aliquo usque in aëre versus partem vento validissimo contrariam (versus illam enim adhuc percipitur aliquis sonus) etsi valde à vento impediatur, sicut fluvius rapidissimè latus in unam partem, recipit adhuc motus crispationis & undationis in partem contrariam ex projectis in illum lapillis.

XVI. ODORATUS organum, sunt nares saltem in animabilibus perfectioribus; Bini narium canales ad cerebrum ascendentes discriminantur cartilagine, quæ *intersepata* dicitur; osque illis bipartitum, superponitur quòd *cribrum* dicitur, utpote repletum foraminibus, inter quæ duo sunt majora singula singulis canilibus respondentia, quibus insident duo tubercula mamillarum papillis similia *caruncula mamillares* dicta, quæ inspiratione narium dilatantur respiratione continguntur. Ad has carunculas terminantur duo canales ex una parte ad cerebrum pro devectione excrementorum cerebri servientes, ab altera ad palatum pro attractione aëris. Odoratio fit in dictis

dictis carunculis, utpote mollioribus, frigidis, humidioribus, adeoque proportionatis ad hoc, ut moveantur ab odore calido & sicco, sive fit in extremitate duorum istorum nervorum, è cerebro ad os spongiosum descendentium. Objectum adæquatum Odoratus est odor, qui est *qualitas orta ex temperamento primarum qualitatum, præ dominante siccitate & calore, à corpore sicco & calido, attenuato in subtilem halitum & vaporem, diffusa per aërem vel aquã, movens potentiam odorativam ad odorandum*: qui tamen halitus seu vapor non est ipse odor, sed vehiculū deferens & diffundens odorem, sicut spiritus vitales non sunt ipse calor, sed revehunt, diffunduntque calorem, vel ejus species.

XVII. GUSTVS organum minus principale est palatum, principale lingua, & maxime ejus extremitas; hæc enim, utpote laxa & spongiosa, adeoque bibula humoris aquei, qui vehiculum est saporis, aptissima est, ut moveatur ad actum gustandi. Objectum adæquatum gustus est sapor, qui est *qualitas à corpore sicco terrestri à calore diffusa in humido aqueo per liquefactionem, movens potentiam gustativam ad gustum*. Hinc causa sapo-

saporis est corpus sapidum, id est siccum siccitate terrestri, à calore concoctum, ab humido aqueo liquefactibile, ac per hoc in hoc humido diffusivum saporis: hi liquores sapidi contrahunt saporem per hoc, quòd in humido aqueo liquefactum sit aliquod siccum terreum; imò sunt ipsum humidum, in quo liquefactum est tale corpus; adeoque causa materialis saporis.

XVIII. TACTVS organum diffusum est per totum viventis corpus. Objectum illius sunt qualitates tangibiles, quales primò sunt calor, frigus, humiditas, siccitas; secundò durities, mollities, asperitas lævitas; tertio qualitates quædam doloriferæ, aliæquæ innominatæ, ortæ ex convulsione vel compressione partium animalis; quartò impulsus.

XIX PHANTASIA est potentia materialis cognoscitiva, ordinata ad percipienda objecta omnium sensuum exteriorum ipsasquæ sensationes; unde & sensus communis dicitur. Re unus est hic sensus internus; etsi enim unâ cerebri parte læsâ impediatur in ordine ad aliquas operationes v. g. rememorationes; & non in ordine ad aliàs v. g. imaginationes ob-

q

jecto-

dictis carunculis, utpote mollioribus, frigidis, humidioribus, adeoque proportionatis ad hoc, ut moveantur ab odore calido & sicco, sive fit in extremitate duorum istorum nervorum, è cerebro ad os spongiosum descendentium. Objectum adæquatum Odoratus est odor, qui est *qualitas orta ex temperamento primarum qualitatum, præ dominante siccitate & calore, à corpore sicco & calido, attenuato in subtilem halitum & vaporem, diffusa per aërem vel aquã, movens potentiam odorativam ad odorandum*: qui tamen halitus seu vapor non est ipse odor, sed vehiculū deferens & diffundens odorem, sicut spiritus vitales non sunt ipse calor, sed revehunt, diffunduntque calorem, vel ejus species.

XVII. GUSTVS organum minus principale est palatum, principale lingua, & maxime ejus extremitas; hæc enim, utpote laxa & spongiosa, adeoque bibula humoris aquei, qui vehiculum est saporis, aptissima est, ut moveatur ad actum gustandi. Objectum adæquatum gustus est sapor, qui est *qualitas à corpore sicco terrestri à calore diffusa in humido aqueo per liquefactionem, movens potentiam gustativam ad gustum*. Hinc causa sapo-

saporis est corpus sapidum, id est siccum siccitate terrestri, à calore concoctum, ab humido aqueo liquefactibile, ac per hoc in hoc humido diffusivum saporis: hi liquores sapidi contrahunt saporem per hoc, quòd in humido aqueo liquefactum sit aliquod siccum terreum; imò sunt ipsum humidum, in quo liquefactum est tale corpus; adeoque causa materialis saporis.

XVIII. TACTVS organum diffusum est per totum viventis corpus. Objectum illius sunt qualitates tangibiles, quales primò sunt calor, frigus, humiditas, siccitas; secundò durities, mollities, asperitas lævitas; tertio qualitates quædam doloriferæ, aliæquæ innominatæ, ortæ ex convulsione vel compressione partium animalis; quartò impulsus.

XIX PHANTASIA est potentia materialis cognoscitiva, ordinata ad percipienda objecta omnium sensuum exteriorum ipsasquæ sensationes; unde & sensus communis dicitur. Re unus est hic sensus internus; etsi enim unâ cerebri parte læsâ impediatur in ordine ad aliquas operationes v. g. rememorationes; & non in ordine ad aliàs v. g. imaginationes ob-

q

jecto-

jectorum præsentium, non arguit id tamen
 diversas cerebri partes, distinctorum sensu-
 um internorum, memoriæ nempe sensiti-
 væ, æstimativæ, & sensus communis, diver-
 sa esse organa, sed ideo id accidit, quòd in
 una parte copiosiores spiritus, major siccitas,
 meliores dispositiones necessariæ magis
 sint ad has, quàm alias operationes, adeoque
 hac dispositionum copiâ, in tali parte dimi-
 nutâ vel turbatâ, redditur anima ineptior ad
 tales, quàm alias actiones. Officio multi-
 plex est: quatenus cognoscit objecta sen-
 suum externorum præsentia, dicitur sensus
 communis: quatenus conservat species sen-
 sibiles, per quæ eas cognoscit objecta absen-
 tia priùs cognita, dicitur memoria sensiti-
 va: quatenus cognoscit objecta aliàs nun-
 quam cognita ad similitudinem quandoquæ
 cognitorum, dicitur imaginativa: quatenus
 disjungit, combinatve objecta contra quòd
 naturaliter dividi, aut combinari possunt di-
 citur phantasia: quatenus cognoscit obje-
 cta sub ratione quadam insensata conveni-
 entia vel disconvenientia v. g. dum ovis
 hanc herbam apprehendit sibi ad pastum
 salutarem, dicitur æstimativa. Datur hic sen-
 sus

sus non tantum in hominibus, ut colligere est ex eo, quod nimio studio doleat caput, impediatur concoctio, quod non fieret, nisi una cum intellectu semper operaretur phantasia, immediate ab organo corporeo, spiritibus vitalibus & animalibus dependens, quibus absumptis læditur caput: sed etiam in brutis; dum enim canis videt baculum, fugit, quia meminit alterius baculi & per illum causati doloris & sensationis, quæ sensibus externis adscribi nequeunt, utpote per quos non percipitur sensatio ipsa v.g. per Visum visio, per Tactum tactio; licet enim in ratione actus proportionata sit sensatio sensui externo, est tamen ei in ratione objecti improportionata. Organum illius in animalibus perfectis est cerebrum secundum substantiam suam, vel secundum partes solidiores, membranas, venas, fibras &c. in sententia negantium, ipsam cerebri substantiam esse animatam; ex nimia enim contentione dolet caput, non cor, delirantibus adhibetur medicina in cerebro, non in corde. In brutis imperfectioribus est quid aliud vices cerebri supplens. Objectum illius adæquatum sunt omnia objecta sensuum externorum eorumque actus, ut patet in somniantibus;

tibus; actus item proprii, supra quos saltem imperfectè se poterit reflectere; objecta quòque quædam alia à sensibus externis insensata v. g. ratio convenientiæ vel disconvenientiæ, proportio colorum &c. quorum species probabiliùs infunduntur brutis ab auctore naturæ, utpote necessariæ ad conservationem vitæ & propagationem generis.

XX. APPETITUS SENSITIVUS est *potentia vitalis, materialis, quæ affectivè fertur in objecta tantùm per sensationem externam & internam cognita.* Datur in omni animante; & sicut in homine est duplex cognitio, sensitiva & intellectiva, sic in eodem est duplex appetitus sensitivus & rationalis, quorum prior sæpe contra rationis advertentiam & præscriptum, citraquæ omnem voluntatis & appetitus rationalis consensum fertur in objecta sensibilia; Appetitus hic sensitivus re-unicus est, officio multiplex; alius enim dicitur concupiscibilis, pro ut fertur in bonum secundùm se, sive illud sit arduum, sive non; & hujus actus sunt sperare absens, gaudere de præsentè, dolere de absente. Dicitur irascibilis, pro ut fertur in bonum arduum ut arduum, vindicativè tollendo impedimenta ad fru-

fruendum illo, gaudet de vindicta hac facta, dolet, quòd ea fieri nequeat. Hi utriusquè appetitus actus dicuntur passionés, quia conjuncti sunt cum aliqua passione seu commotione sanguinis, & spirituum. Porrò huic appetitui subordinatur potentia loco motiva, eiquè quòd ad motum progressivum despoticè imperat, quamvis in homine unà cum appetitu sensitivo subjecta sit voluntati. Organum appetitus sensitivi in animantibus præditis corde, cum Arist. censemus esse cor; anxietas enim, amor, odium, ira, tristitia, gaudium, qui sunt actus hujus appetitus, maxime in corde sentiuntur. Ad quod aiunt aduersarii; etsi hæ cordis dilatationes, cõstrictiones effervescentia &c. recipiantur in corde, actus tamen ipsos appetitus, ad quos hi motus propter nervorum connexionem, sympathiam organorum, motionem vel defectum spirituum sequuntur, recipi in cerebro, sicut nos dicimus, quòd licet cognitio sensus communis recipiatur in cerebro, posse tamen appetitum, qui à tali cognitione non dependet efficienter, recipi in corde; Quæ cum utriusquè sententiam reddant æquè probabilem, non est ratio, cur ab Arist. recedamus.

DISSERTATIO TERTIA

De Intellectu & Voluntate.

I. **I**Ntellectus humanus est potentia cognoscitiva purè spiritualis anima rationalis. Adjiciunt quidam: *cognoscitiva per discursum & species à sensibus haustas*, utpote qui est modus cognoscendi intellectui humano maximè connaturalis & proprius, præsertim pro statu conjunctionis. Quatenus à phantasmate abstrahit, unaquè cum illo concurrente fabricat sibi species impressas intelligibiles, dicitur intellectus agens; quatenus productas à se has species recipit, dicitur intellectus possibilis seu patiens: quatenus unum ex altero deducendo ratiocinatur, dicitur ratio: quatenus judicat volitiones esse bonas vel malas, dicitur conscientia: quatenus recordatur præteritorum, dicitur memoria.

II. Actus intellectus (ut sparsas per Philosophiã ejus divisiones sileã) alius est intuitivus, qui strictè acceptus est cognitio, quã cognoscitur objectum clarè, immediatè in se, vel per species proprias (quales censentur adhuc eæ, quas Deus infunderet, dummodò eodem

eodem modo repræsentativæ sint objecti, ac species ab eo emissæ) ut existens pro certa temporis differentia, præteriti, præsentis vel futuri: alius abstractivus, quo objectum cognoscitur obscure, vel per species alienas, vel in alio, abstrahens ab objecti existentia. Alius est comprehensivus, qui strictissime acceptus est cognitio adæquans cognoscibilitatem objecti extensivam, id est, repræsentans omnia, quæ in objecto sunt formaliter vel eminenter, sive omnia ejus prædicata absoluta & respectiva in particulari (quæ posteriora cognosci perfecte non possunt, nisi perfecte quoque cognoscantur horum respectuum termini, & horum terminorum rursus prædicata respectiva &c.) talem cognitionem, tam respectu suiipsius, quam creaturarum dari in solo Deo, manifestum est; adæquans præterea objecti cognoscibilitatem intensivam, id est, repræsentans objectum cum tanta claritate & perfectione, quanta juxta exigentiam & activitatem objecti haberi potest: aliquantò tamen mitius acceptus, est cognitio repræsentans objectum secundum omnia prædicata absoluta, & præcipua rela-
tiva,

tiva, ita tamen, ut eorum termini, non nisi secundum rationem specificam repræsententur. Huic opponitur actus non comprehensivus, cui aliquid ex jam dictis deest.

III. Species impressæ intelligibiles necessariae sunt intellectui, tam ad operationes, quibus objecta primò cognoscit, quàm quibus cognitorum recordatur, (nisi fortè objecta sint intimè intellectui præsentia, & ad eundem per se ipsa movendum maximè proportionata, qualis Deus est respectu intellectus Beatorum) etiam præsentè phantasmate. Intellectus enim, qui de se proximè impotens est, & indifferens ad cognoscendū hoc, vel illud, vel nihil, quemquè objecta, præsertim materialia & absentia, per se ipsa movere non possunt, nequè etiam illi coniungi per aliquod materiale sui vicarium, nequè per ipsam speciem expressam phantasticam, utpote etiam materialem, adeoque adhuc improportionatam, debet determinari ultimò, & proximè moveri ad cognitionem spiritualem, & constitui illi objectum proximè intelligibile per aliquod spirituale, quod objecto det veluti esse aliquod spirituale, sive spiritualizet illud
sicut

(sicut nec voluntas, utpote spiritualis, moveri potest à sensatione) sed talis est species impressa, quam intellectus concurrente secum phantasmate fabricat, sive quam abstrahere dicitur à materialitate objectorum & phantasmatum, ergo. Neque dicas: eo ipso, quòd cognitio sit in intellectu, voluntas elicit suos actus absque ulla alia specie, ergo eo ipso, quòd phantasma sit in phantasia, intellectus sine alia specie producit speciem expressam seu cognitionem; intellectio enim, cum sit objecti representatio, exigit objectum tanquam principium per se vel per quid aliud proportionatum potentiae cognoscitivae conjungi ad se efficiendam, qualiter volitio, cum sit solum prosecutio vel fuga objecti, non exigit illud ita conjungi potentiae volitivae ad se efficiendam.

IV. Species impressae non rememorativae producuntur ab intellectu; exigunt enim, utpote spirituales, principium spirituale, quale hic non est aliud, quam intellectus: recurrere autem ad Deum, ubi adest causa secunda, non est conveniens. Verum quidem est, non potentiam, sed objectum producere species,

¶ §

sed

fed tunc, quando illud ad hoc proportionatum est. Concurrit tamen ad has species producendas phantasma; sunt enim hæ species virtualis imago objecti, quod illis præcisè ex se dare non potest intellectus, à quo tantum habent, quod sint spirituales, ergo hanc formalitatem habere debent à phantasmate, quod est formalis imago objecti. Et quidem coëfficit illas phantasma in genere causæ efficientis; cum enim concurrat ad illas loco objecti, debet in eo genere concurrere, quo solent objecta concurrere ad species producendas. Ad hæc debet intellectus ad has species producendas non tantum determinari, sed & compleri, utpote de se insufficientis; Itè debet cõpleri per aliquid, quod possit dare his speciebus rationem imaginis objecti, quæ illis à nullo dari potest, nisi quod influit in eas efficienter. Demum si phantasma est causa tantum exemplaris specierum, ergo intellectus agens qualis, est cognoscitivus; causa enim exemplaris non aliter determinat efficientem, quàm per cognitionem sui. Atqui ex his sequitur nullas species rerum quæ non fuerunt, vel per proprias, vel per alienas, vel per unam, vel per multas species in phantasia, esse in intellectu pro sta-

tu

tu conjunctionis. Species verò rememorati-
væ producuntur effectivè à solis intellectio-
nibus, quibus pereuntibus cōservantur à solo
Deo, dependenter tamen ab intellectu tan-
quam subjecto sustentationis; producuntur
enim species connaturaliter à suo objecto, si
hoc præsens est & proportionatū; sed intelle-
ctiones sunt objecta respectu harū specierū,
præsentia intellectui & proportionata; ergo.
Et hinc patet, has species nō esse verbū men-
tis post actum relictū, & à solo Deo non vita-
liter conservatum; illud enim utpote vitale,
quotiescunq; non vitaliter conservatur, con-
servatur supernaturaliter. Quibus rememo-
ratis speciebus pluribus instructus intelle-
ctus, potest deinceps virtute sua uti illis per ap-
prehensiones, judicia & discursus conjungē-
do, disjungendo illas, purificandoq; illas à
materialitate, quā repræsentativè continent,
per viā remotionis removendo, vel negando
imperfectiones rerum corporearum, ab eo,
quod cognoscit: unde postea rerū aliarū, ad
quas sensus immediatè, perq; proprias rerū
species nō præverant, consequitur cognitio.

V. Sunt species hæ rememorativæ in-
corruptibiles, quia nec subjectum illorum,

q. 6

neque

nequē causa conservativa perit, nequē etiam habent contrarium. Et hinc est, quod anima in statu separationis ope harum specierum, quas in eo statu retinet, recordetur rerum in corpore gestarum. Dum ergo rerum obliviscimur, accidit illud, quia species non excitantur, eo quod vel species phantasticæ rememorativæ, vel totæ, vel ex parte per humores nimios, aliāque accidentia cerebrum occupantia deletæ interierint; vel quod aliæ species recentiores & intensiores aliorum objectorum facilius excitentur, & vivacius occurrant. Quod autem horum potius, quàm aliorum recordemur est, quia phantasia circa talia, & non alia objecta versatur, ipsæ autem species rememorativæ phantasticæ excitantur, dum sensus simile aliquod objectum, aut quid cum eo connexum percipiunt, vel dum in hac vel illa cerebri parte, ubi hæ, & non aliæ species subjectantur, prædominantur vel amoventur humores tales aliudve temperamentum, vel etiam excitatâ unâ, excitatur species alia illi cognata vel vicina.

VI. VOLUNTAS est potentia spiritualis per actus elicitos (per quod distinguitur ab appetitu innato) appetitiva. Objectum eius
adæ-

tu conjunctionis. Species verò rememorati-
væ producuntur effectivè à solis intellectio-
nibus, quibus pereuntibus cōservantur à solo
Deo, dependenter tamen ab intellectu tan-
quam subjecto sustentationis; producuntur
enim species connaturaliter à suo objecto, si
hoc præsens est & proportionatū; sed intelle-
ctiones sunt objecta respectu harū specierū,
præsentia intellectui & proportionata; ergo.
Et hinc patet, has species nō esse verbū men-
tis post actum relictū, & à solo Deo non vita-
liter conservatum; illud enim utpote vitale,
quotiescunq; non vitaliter conservatur, con-
servatur supernaturaliter. Quibus rememo-
ratis speciebus pluribus instructus intelle-
ctus, potest deinceps virtute sua uti illis per ap-
prehensiones, judicia & discursus conjungē-
do, disjungendo illas, purificandoq; illas à
materialitate, quā repræsentativè continent,
per viā remotionis removendo, vel negando
imperfectiones rerum corporearum, ab eo,
quod cognoscit: unde postea rerū aliarū, ad
quas sensus immediatè, perq; proprias rerū
species nō præiverant, consequitur cognitio.

V. Sunt species hæ rememorativæ in-
corruptibiles, quia nec subjectum illorum,

q 6

nequē

nequē causa conservativa perit, nequē etiam habent contrarium. Et hinc est, quod anima in statu separationis ope harum specierum, quas in eo statu retinet, recordetur rerum in corpore gestarum. Dum ergo rerum obliviscimur, accidit illud, quia species non excitantur, eo quod vel species phantasticæ rememorativæ, vel totæ, vel ex parte per humores nimios, aliāque accidentia cerebrum occupantia deletæ interierint; vel quod aliæ species recentiores & intensiores aliorum objectorum facilius excitentur, & vivacius occurrant. Quod autem horum potius, quàm aliorum recordemur est, quia phantasia circa talia, & non alia objecta versatur, ipsæ autem species rememorativæ phantasticæ excitantur, dum sensus simile aliquod objectum, aut quid cum eo connexum percipiunt, vel dum in hac vel illa cerebri parte, ubi hæ, & non aliæ species subjectantur, prædominantur vel amoventur humores tales aliudve temperamentum, vel etiam excitatâ unâ, excitatur species alia illi cognata vel vicina.

VI. VOLUNTAS est potentia spiritualis per actus elicitos (per quod distinguitur ab appetitu innato) appetitiva. Objectum eius
adæ-

adæquatum est bonum (de quo multa vide
in causa finali) Ad omnem ejus actum essen-
tialiter prærequiritur cognitio intellectus;
foret enim volitio tali intellectione destituta
voluntaria, utpote ipsum voluntatis exerci-
tium, & non foret, cum voluntarium sit id,
cujus principium est in agente sciente singu-
la, in quibus est actus, id est, est à princi-
pio intrinseco actu cognoscere, & nō tantum
exigente cognitionē; Hinc hæc duo: *amo Petrum*
& *non cognosco Petrum*: sunt virtua-
liter contradictoria. Hujus cognitionis
defectum quia supplere nequit Deus, du-
bium magnum est, num terminum voli-
tionis à se solo productum possit injicere vo-
luntati, sicut terminum intellectione intel-
lectui (qui in eo casu adhuc esset imago ob-
jecti, quia Angelus, vel etiam homo per
aliam cognitionem illum intuens, in eo cog-
nosceret objectum, etsi per illum directè ni-
hil cognosceret intellectus, cui injicitur)
cum sit hic terminus essentialiter pondus
quoddam & inclinatio voluntatis in obje-
ctum, qualiter ea inclinari nequit in aliquid,
quod non cognoscit.

VII. Debet hæc cognitio primò esse in-

q. 7

tellekti

tellectiva; cognitio enim sensitiva nō est proportionata appetitui spiritali, sicut nec ad volitionem supernaturalem sufficit cognitio naturalis. Dicitur itaque appetitus sensitivus post se trahere volūtatē, quia aliquando ob claritatem phantasmatis vivacissimè bonum sensibile proponētis appetitus sensitivus tanto impetu fertur in bonum illud, ut intellectū non sinat rationes oppositas perscrutari, perscrutatas voluntati proponere: vel etiam movere voluntatem, quatenus appetitus hic occasio est, ut intellectus propter sympathiam proponat voluntati objectum, in quod appetitus hic fertur, & eo vehementiūs: quo vehementiūs ipse in illud fertur. Secundò sicut ad simplicem complacentiam sufficit simplex apprehensio bonitatis, sic ad volitionem efficacem requiritur iudicium, seu saltem apprehensio iudicio tali æquivalens de possibilitate obtinendi objectum. Tertiò ad volitionem liberam requiritur cognitio objective indifferentis, id est, repræsentans rationes boni & mali. Non requiritur tamen ad omnem actum voluntatis iudicium intellectus practicum, quo repræsentetur voluntati, quasi cum aliquo imperio: hoc hic & nunc est.

est faciendum; quodq; sit ultimò ita deter-
minans voluntatem ad actum, ut ea in sensu
composito hujus judicii non possit velle con-
trarium; repugnat enim id libertati, utpote
quod prævenit libertatem; (si enim ponitur
liberè seu consequenter ad actum liberum
voluntatis, vel oritur, postquam voluntas se-
sivit ab objecto moveri, jam datur motio vo-
luntatis, quæ nihil est præter positivum actum
voluntatis, vel etiam actus liber voluntatis
ante tale judicium, adeoq; illud non prærequi-
ritur ad omnem actum voluntatis) & habitum
non potest non determinare ad actum. Per
quæ tamen non negamus, ad hoc, ut volun-
tas quid velit efficaciter requiri judicium de
convenientia & bonitate objecti. Unde dum
quis interrogatur, cur hoc vel illud fecerit,
bene quidem dicit; quia judicavi illud esse
mihi bonum vel jucundum, vel honestum,
(quale judicium non est ultimò determina-
tivum) vel etiam, quia judicavi sic esse facien-
dum in ordine ad talem finem: & non abso-
lutè semper: quia judicavi sic esse faciendum,
aliàs mentiens foret hæreticus, utpote ha-
bens hoc judicium: hinc & nunc est mentien-
dum; cum tamen de fide sit, nunquam esse
mentiendum.

VIII. Non influit cognitio in volitionem, sed habet se per modum meræ conditionis, & sicut in physicis se habet approximatio, approximans objectum voluntati; quamvis in eo ab approximatione physica differat, quòd ea suppleri possit à Deo, causaquè agere in distans. Proposito enim per cognitionem objecto, & præeunte hoc lumine, voluntas habet sufficientem vim, ut absq; physica coëfficientia cognitionis eliciat volitionem, qualè vim intellectus nō habet, ut posito phantasmate, absquè specie impressa ponat intellectionem, vel etiam, ut absq; ejusdem phantasmatismis coëfficientia ponat hanc speciem impressam.

IX. Ad denominandam voluntatem simpliciter liberam, seu ad rationem liberi arbitrii sufficit, eam esse liberam libertate contradictionis (etsi de facto in nobis quoq; libera sit libertate contrarietatis) non tamen sufficit, esse liberam libertate spontaneitatis, seu liberam libertate à coactione; foret enim aliàs omnis volitio libera eo ipso, quòd esset volitio, cū omnis volitio sit ipsa actualis inclinatio seu appetitus elicitus, adeoq; nō contra appetitum elicitum renitētem, adeoq; libera à necessitate coactionis. Quinimò, si nomine
liberū

liberi arbitrii nihil intelligatur aliud, quam potentia volendi sine coactione, nullus hæreticus detrectabit admittere, esse in homine liberum arbitrium, & consequenter malè damnantur ab Ecclesia, quia jam nō negant liberū arbitriū. Præterea jam Beati liberè amabunt Deum: Pater & Filius Spiritum S. (qui volendo procedit) spirabunt liberè. Est autem liberum arbitriū seu libertas in actu primo *potentia vitalis* (quam rationē potentia nō habent habitus, etsi ad agendum & non agendum sint in differentes) *quæ positis* (& manentibus omnibus, de quo, alibi) *omnibus requisitis ad agendum* (subintellige: & *ad non agendum*; eadem enim, quæ ad agendum liberè requiruntur, requiruntur quoq; ad non agendum liberè) *potest agere & non agere*: simultate nimirum potentia, nō actus; actus enim & ejus negatio pro nullo instante componi possunt. Unde patet, liberū arbitriū in actu primo proximo, nihil esse aliud, quam ipsam voluntatem, cui utiq; adæquatè est intrinsecum, posse agere & non agere habitis omnibus prærequisitis: Libertatè verò in actu primo proximo esse voluntati inadæquatè extrinsecam, quia præter entitatem voluntatis dicitur iudicium indifferens, cōcursum Dei indifferenter &c. X.

X. Libertas in actu secundo, seu actus liber est actus, qui procedit à potentia libera quâ tali, sive est *actus ita procedens à suo principio, ut positis & manentibus omnibus prærequisitis ad rationem principii proximi invariatis, potuisset non procedere*: vel etiam *cujus negatio, aut cujus actus oppositus potuisset conjungi cum principio proximo adæquatè sumpto*. Huic actui specificativè sumpto libertas est inadæquatè extrinseca; absquè eo enim, quòd intelligatur ullum prædicatû huic actui intrinsecum, intelligi potest ille procedere à principio, potente pro eodem instante actus primi proximi eum non producere, aut producere ejus contrarium, (quod est, eû concipere, ita procedere ab hoc principio, ut potuerit ab eodè remanente proximè ad operandum expedito non procedere, adeoq; formalissimus cõceptus actus liberi) quia potest eadè omninò actus entitas, quæ nûc procedit à principio indifferète, procedere à principio determinato ad unum, dum v.g. primo instante amor inchoatur cum cognitione indifferente, & pro secundo instante cõtinuatur cum cognitione repræsentâte solam objecti bonitatem; habet se namq; cognitio, quatenus simul repræsentat

tat

rat in objecto rationem aliquam mali, prorsus per accidens respectu amoris seu entitatis, quæ amor est, etsi requiratur essentialiter ea ad amorem, quatenus liber est (idem est de decreto Dei, quatenus illud indifferens est ad odium, vel omissionem amoris) principia enim vel conditiones per se requisita ad amorem sunt cognitio bonitatis, & cōcursus Dei ad amorem. Nequē dicas; posita cognitione & concursu Dei indifferente, amorem fore electivum, pugnacem, victricem perq; illum voluntatē red gere in actum vim suam repudiativam unius, & persecutivam alterius: nam pugnacitas illa & victricitas non magis reddit productionem amoris physicè & intrinsecè diversam à non pugnace, quàm calefactionem pugnacem, seu quæ sit cum resistentia, faciat physicè diversam à non pugnace: Et sicut ignis per talem calefactionem in actum redigit vim suam, tam expulsivam frigoris, quàm inductivam caloris, etsi actu non expelleret frigus, sic voluntas per talem actum redigeret quoquē in actum vim suam repudiativam unius & persecutivam alterius, etsi de facto (dum illi objectum proponitur tantum sub ratione boni) nullum
con-

cōtrarium repudiaret. Unde sicut calefactio ista esset radicaliter tantum expulsiva frigoris, id est, de se apta & sufficiens expellere frigus, modò illud in subiecto inveniret, sic etiam actus ille voluntatis esset radicaliter repudiativus alterius, adeoq; in se radicaliter liber, id est, per entitatem suam eandem repudiativus alterius, modò hæc cōtraria ratio repudianda repræsentaretur; quæ quòd illi repræsentetur, & actu ab eo repudietur, adeoque quòd sit actu liber, illi est per accidens & inadæquatè extrinsecum. Jam verò ex nostra doctrina sequitur primò: posse hominem ex non peccatore fieri peccatorem (dum nimirum eundem actum inchoatum cum cognitione repræsentante solam ratione boni, continuat dein cū cognitione indifferente) absq; ulla mutatione intrinseca physica, per hoc, quòd eandem actione physicam ponat tunc, quando potuit abstinere, quæ circumstantia extrinseca actioni, dat illi aliam æstimabilitatem moralem & imputabilitatem ad pœnam & culpam, quam sine illa non haberet; unde quoq; est, quòd Deus eandem entitatè actus nunc possit velle causare, nūc odio habeat, & non causet. Sequitur secundò decretum Dei

indif-

indifferens esse constitutum intrinsecum huius totius seu aggregati, quod dicitur actus liber, seu malitia moralis, quod magis absurdum non est, quam si dicatur Deus esse constitutum huius concreti: *offensa Dei: cognitio falsa Dei*: Unde tamen non sequitur displiciturum Deo concursum suum, utpote constitutum actus peccaminosi displicentis; potest enim aggregatum aliquod ex pluribus, v. g. ex naso pulcherrimo locato in fronte venustissima, objectum esse displicentiae, cuius singulae partes seorsim sumptae placent, sic licet ipsa entitas actus, ipsa cognitio & concursus Dei indifferens seorsim singula Deo placeant, conjuncta tamen, si scilicet entitas illa actus ponatur tunc, quando sciebatur prohibita, quando poterat non poni, displicet. Sequitur tertio, liberum & necessarium, bonum & malum non esse differentias essentielles actus humani specificative & in genere naturae sumpti, sed reduplicative sumpti & in genere moris: similiter libertatem, non in actu primo proximo, sed in actu primo remoto, & quasi radicali & aptitudinalem esse differentiam essentiali potentiae liberae; non enim voluntas differt ab appetitu bruti per hoc, quod sit actu constituta in actu primo

primo

primo proximo potens agere & nō agere, sed quòd possit agere & nō agere tunc, quādo est constituta in actu primo proximo, sive quòd sit capax libertatis formalis & actualis; sicut & volitio in eo ab appetitione bruti distinguitur, quòd ex se apta sit ita procedere, ut possit nō procedere, (quod est actū esse radicaliter liberum) etsi actu ita procedat, ut non possit non procedere. Unde etiam actus actu liber formaliter quā talis respicit transcendentaliter principium liberū ut formaliter in actu primo proximo liberū; actus verò, qui liber est formaliter, (sicut & actus solū radicaliter liber) respicit præcisè principium liberum radicaliter. Sequitur quartò, actū liberū non per solam suam entitatem, sed unā cum potentia ad negationē aut cōtrarium actus, esse determinationem formalem potentia liberæ ut liberæ formaliter. Item voluntatem agentem liberè, & agentē necessariò, agere diversimode, diversitate tenēte se ex parte actus primi, non verò ex parte actus secundi. Pariformiter loquendum foret de vitalitate actuali & formali termini actionis vitalis secundū se spectati; videtur enim & illi esse inadæquatè extrinsecum, quòd actu procedat à tali principio,

cipio, cui immaneat, & posset idem procedere à principio, cui non immaneret, adeoque non esse formaliter vitalis.

XI. Implicat ommissio pura libera, sive ut postquam voluntati objectum propositū est, sub ratione boni & mali, hæc liberè omittat omnem circa illud actum. Moveretur enim voluntas ad hanc omissionē aliquo motivo, utpote quæ debet esse libera, qualis esse nequit posita sine omni motivo: & non moveretur ad illam aliquo motivo; incōceptibile enim est, voluntatem actu moveri, & nullum actū exercere, actus quippe voluntatis positivus est ipsa volūtatis motio, Neq; dici potest, ex eo motivo procedere ommissio, post cujus præcisè propositionem illa sequitur, possunt namq; volūtati successivè proponi plura motiva omissionis V. G. sacri audiendi, quorum tamen nō nisi unico moveatur ad hanc omissionē, ergo proponi voluntati motiva, & post ea subsequi omissionem, nō est statim omissionem poni ex tali motivo, etsi in iis motivis non habuerit positivam displicentiam; aliàs dum quis post propositū motivum vanæ gloriæ, erga quod non habuit positivā displicentiam, ponit omissionem ebrietatis censēbitur pec-

pec-

peccare ideò præcisè, quia nō displicuit positivè hoc motivum, quòd fallum est, cum ad peccatum requiratur positiva complacencia mediì illiciti. Idem respondendum iis, qui docent, dum plura motiva compossibilia omissionis proponuntur, omissionem procedere ex omnibus simul, nisi voluntas per actum positivum aliqua rejiciat. Nequè adhuc satisfacis dicendo; sicut ommissio nō propriè & formaliter, sed impropriè & interpretativè est voluntaria, quatenus quis nō agens, quando potest, ita se habet, ac si positivè nollet agere, sic quoquè voluntatem ad omissionem non moveri propriè, sed impropriè & interpretativè; nam si per omissionem exercet verè libertatem, debet verè moveri aliquo motivo. Dum itaque quis elicit amorem Dei intèsum ut quatuor, cum posset elicere intensiorem, non ponit puram omissionem hujus majoris intèssionis; sicut enim per actum positivum determinat se ad amorem, sic per eundem determinat se ad tam, & non magis intensè amandum. Atq; ex his sequitur, non posse proponi omnem operationem tanquam malam, quin eo ipso relinquatur locus uni saltem actui, quo cæteras aversetur, &

& consequenter in eo casu non poterit adhuc dari pura omissio libera. Similiter, Deum non posse mandare, ut quis liberè absteineat ab omni actu: demum, si post indifferenter propositum objectum, Deus negaret concursum ad omnem actum, præterquàm ad amorem, non posse liberè amari objectum, cum ejus pura omissio sit impossibilis. His tamen non obstantibus dabitur adhuc distinctio inter libertatem contrarietatis & contradictionis; libertas enim cōtradictionis in hoc præcisè cōsistit, quòd possit quis V. G. amare vel non amare, præscindendo, an possit non amare, agendo quid impossibile cum amore, an purè nihil agendo; libertas contrarietatis consistit in eo, quòd possit amare, vel agere strictè contrarium, nempe odisse. Exactius de Libertate Theologi.

DISSERTATIO QUARTA

De Habitibus.

I. **H**ABITUS naturalis seu acquisitus est *qualitas permanens* (id est, difficulter mobilis) *potentiæ vitali superaddita* (in rebus enim

r

enim

enim inanimatis non dantur habitus, sic ignis non habet habitum ardendi) *facilitans eam* (non enim complet potentiam in ratione potentiae , sed supponit illam simpliciter potentem operari) *ad operationes connaturales*, (id est , tali potentiae debitas) exercendas. *Habitus supernaturalis est qualitas supernaturalis, per se infusa potentia* (id est, naturaliter non acquisibilis, qualiter quia scientiae naturales acquiri possunt, etsi à Deo infundantur, non sunt habitus simpliciter supernaturales & infusi , sed tantum per accidens infusi) *ut eam ad actus supernaturales eleuet & aptet* : adeoque compleat potentiam simpliciter in ratione potentiae , de qua illi simpliciter posse , & non tantum facile posse. *Majorem autem illam facilitatem , quae sentitur post plures actus V.G. fidei supernaturalis elicitos , dicunt quidam oriri ab actibus fidei naturalis , quos concomitanter cum fide supernaturali elici asserunt, manereque illam, etiam post habitum supernaturalem fidei amissum ; alii , oriri ab ipso actu supernaturali ; asserunt enim ab eo, non tantum meritorie intendi habitum, sed insuper generari alium habitum naturalem,*

ralem : vel etiam , ut alii exiis , supernatu-
ralem.

II. Subjectum habituum capax est ea po-
tentia vitalis, ad eos solùm actus, quæ, & ad
quos non est omninò determinata, adeoq; si
quandoq; ad aliquos quò ad substantiam ex-
ercendos determinata est , sit tamen adhuc
indifferens ad eliciendos illos majore vel mi-
nore cum facilitate. Talis est intellectus,
& voluntas , quæ , utpote potentia maximè
libera & ad agendum indifferens, vel maxi-
mè per habitus inclinari, facilitari & adjuvari
potest. Talis est quoquè sensus communis &
appetitus sensitivus, etiam brutorum ; sic e-
nim, etiam in brutis, post frequètos actus,
v.g. saltus, cantus &c. apparet major facilitas
ad eosdem actus iterandos, quæ facilitas ad-
scribitur speciebus rememorativis , objectū
clariùs repræsentantibus. Talis non sunt sen-
sus externi ; hi enim ad unum modum cog-
noscèdi sunt determinati, & positis omnibus
ad agendum requisitis, oculus v.g. sanus tam
perfectè videt, dum primò videt quàm post
multas visiones frequentatas. Neq; potentia
nutritiva: unde inclinatio illa major, quàm quis
post frequentatas potationes & intèperantes

commestiones assuescit ad bibacitatem & voracitatem, fitque potentior ad plus potus & cibi digerendum, referenda est ad appetitum sensitivum & phantasiam, quæ delectationem illam ex Gustu percipit, & quia stomachus plus dilatatur, aut aliunde roboratur. Neque potentia loco motiva: unde major illa in ambulando, saltando, cytharizãdo facilitas adscribenda est, partim nervorum aliorumve organum dispositioni, quæ per usum distenduntur, emolliuntur, partim habitui artis residenti in intellectu, qui per directiones illas actuales seu cognitiones practicas, quæ digitorum pedumve motus illos artificiosos comitantur, intenditur: unde etiam finium non est, in eo, qui tantum scit speculativè regulas artis, & illas non exercet, dirigendò etèbrò actiones externas, habitus similes practicos non intendi.

III. *Habitus phantastici & intellectuales* sunt ipsa collectio specierum rememorativarum; omnia enim, quæ de habitibus dicuntur, per species has sufficienter explicari possunt. Nam primò etsi species impressæ primæ, aut etiam una vel altera rememorativa, dent intellectui simpliciter posse, species tamen

men rememorative plures dant intellectui facile posse, (neq; etiam habitus consistit in una alterave, sed in earum pluribus, nisi forte ab actu valde claro & intenso species una relicta, tantam se solâ afferret facilitatem, quantam aliàs earum multæ) cumq; eo concurrentes faciunt, ut non tanto cum conamine, attentione ad objectum, tantoq; cum spirituum vitalium concursu ad phantasiam operetur. Secundò tenent se quoq; hæ species ex parte potentia, in ea subjectantur, & cum ea cõstituunt unam causam adæquatam actus. Tertiò sunt hæ species simul sumptæ qualitas una (non simplex, sed per aggregationem & unitate objecti, quod idem repræsentant singulæ) difficulter mobilis. Quartò specierum harum aliquæ, nempe relicta & producta per actus practicos constituunt habitum practicum, aliæ relicta post actus speculativos, speculativum. Quintò specierum harum intensio cõsistit in earum pluralitate, remissio in paucitate. Sextò inclinant quandoq; ad cognoscendū solum objectum priorum actuum, quandoquæ ad illud & simul priorem cognitionem cognoscendam, pro ut intellectus à phantasia excitatur, & determi-

natur ad iis adæquatè vel inadæquatè utendum.

IV. Valdè probabile est, habitus quoque voluntatis cōsistere in dictis speciebus; quod declaratur. Post singulos actus voluntatis, & cognitiones experimentales ejusdem objecti voliti vel percepti, quæ comitantur hos actus volūtatis, relinquuntur species rememorativæ, tam actuū voluntatis, quàm istarū cognitionū experimentalium. Subjectantur hæ species & perseverant in intellectu, & terminantur solūm ad actus volūtatis; ab excitatione his speciebus producitur dein cognitio, eò vivacius proponens voluntati rationē boni vel mali in objecto convenientē vel disconvenientē voluntati cognoscentis, quò plures & intēstiores fuere species, quā cognitione mediāte, & nullā aliā cognitione pro eodem tempore cōtrariam partem æquè clarè aut clariùs, id est, sub ratione majoris boni aut mali repræsentante (quod idem cōmunitè per easdem species rememorativas cognitionum experimentalium impeditur) allicitur & inclinatur voluntas ad faciliùs versādum circa objectum, ad amplectendum, aut fugiendum illud eo celerius. In dictis ergo speciebus rememorativis.

rativis & cognitione ab his speciebus excitata
 delectationem vel molestiam aliàs ex obje-
 cto perceptam vivacissimè repræsentante,
 inque negatione cognitionis pro eodem
 tempore contrariam partem clariùs adhuc
 repræsentantis, consistit habitus voluntatis,
 quamvis facilitas radicalis, quæ propriè est
 habitus, consistat in solis dictis speciebus, &
 facilitas formalis in actuali illa cognitione ab
 his speciebus excitatâ. Atque ex hac senten-
 tia sequitur primò, facilitatem illam radica-
 lem, sitam in solis speciebus, non distingui ab
 habitu intellectus, quia ipsæ illæ species, &
 quidem immediatè, facilitant intellectum ad
 cognitiones dictas eliciendas, dici tamen ha-
 bitus voluntatis, in quantum his cognitioni-
 bus mediantribus facilitant voluntatem. Se-
 quitur secundò, habitum voluntatis nō con-
 currere effectivè cum voluntate ad actus vo-
 luntatis eliciendos, sed tantum directivè pro-
 ponendo bonitatem vel malitiam objecti.
 Tertiò, hos habitus voluntatis in se, sive for-
 maliter malos non esse, sed tantum cau-
 saliter, quatenus causant actus malos.
 Quartò cognitiones Christi vivacissimè re-
 præsentantes, illi delectationem, quam

homines percipiunt in peccatis, non habere rationem habitus, quia causata & excitata non sunt per species relictas ab actibus experimentalibus, adeoque etiam non important negationem cognitionis, ad oppositum æquè vel magis attrahentis; cognovit siquidem Christus ex opposito vivacissimè bonum honestum actus cōtrarii longè majus. Quintò sicut post frequentatas volitiones comedendi carnes augetur habitus, seu vivacior redditur cognitio proponens delectabilitatem, sic quoque crescere & fieri vivaciorem cognitionem inhonestatis seu offensæ Dei cōjunctæ, retrahens à commestione carniū. (Hæc enim semper simul proponitur voluntati, etsi tenuiter & remissè, quoties illi proponitur delectabilitas) verumtamen, cum crescente hac cognitione inhonestatis, proportionaliter etiam crescat cognitio delectabilitatis, cognitionem inhonestatis non plus retrahere ab actu, quàm retrahebat primâ vice. Sextò habitus virtutis & vitii fore sibi adhuc contrarios, quia species tales experientiâ acquisitæ naturaliter simul esse non possunt, cum advenientibus & crescentibus his, aliæ quò ad activitatem debilitentur.

M E T A-